

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ

DE CULTURĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

REDACTIA CENTRALA :

din

(Str. Tache Ionescu 42 — Oradea)

s'a refugiat in

STR. BREZOIANU 25 BUCUREȘTI

TELEFON 3.30.10

REDACTIA DELA BEIUȘ

George Bota

Titus L. Roșu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REDACTIA DELA ARAD

Al. Negură

Ed. I. Găvănescu

REDACTIA DELA TIMIȘOARA

C. Miu-Lerca

REDACTIA DELA SIBIU

Victor Papilian

Grigore Popa

Al. Dima

REDACTIA DELA BRAȘOV

Gh. Tulbure

REDACTIA DELA CERNĂUȚI

G. Todoran

George Drumur

EXEMPLARUL 100 LEI

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRIITORILOR ROMANI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865

de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

ANUL 79
SERIA IV.

Nr. 2

FEBRUARIE

1944

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL“ — BUCUREȘTI

S U M A R U L

Nr. 2

<i>Const. I. Dihoiu</i> : Concepția politică a lui N. Machiavelli	pag.	3
<i>Ion Potopin</i> : Mai tari decât moartea	"	19
<i>Aurel George Stino</i> : La un pod pe Siret	"	21
<i>Radu Gyr</i> : Ca să găsească poteca	"	30
<i>D. Ionescu Morel</i> : Sgâtia (Actul I)	"	31
<i>G. Șt. Cazacu</i> : Orizont pustiu	"	46
<i>Al. Al. Leontescu</i> : Crăciunul în stepă	"	47
<i>M. Ar. Dan</i> : Epigrame	"	55

CRONICI :

Marieta Popescu-Florea : Cercetând vitrinele : *A. I. Cronin* : Citadela, Sub Stele, Gran Canaria, Trei dragoste, Castelul pălărierului, Cheile Impărăției, Doamna cu garoafe roșii; *Ioana Postelnicu* : Beznă; *Ben-Corlaciu* : Pelerinul serilor; *D. Iov* : Covor basarabean.

NOTE :

IDEI — OAMENI — FAPTE : Ștefania Zottoviceanu Rusu „Renaștere“ de *Marieta Popescu-Florea*; *C. Cosco* : „Când Era Bumica Fată“ și *La Moartea* lui *O. Carp de Mihail Iorgulescu*. Două Pictorițe de *C. St.*

Revista Revistelor.

CONCEPȚIA POLITICĂ A LUI N. MACHIAVELLI

de CONST. I. DIHOIU

Poate că nu există scriitor în literatură universală, care să fi fost discutat cu mai multă patimă, pro sau contra, ca Machiavelli. Cei mai mari dușmani, însă, și cei mai înverșunați i-a avut Machiavelli în rândurile oamenilor bisericii, mai ales în vremea contra-reformei. Vom da câteva exemple. După cardinalul englez Reginaldo Polo, „Principele“ este scris de mâna diavolului. Ezuitul italian Possevino îl califică drept imoral și vrednic de rug. Un alt ezuit, de astă dată spaniol, Ribadaneira: ca ieșit din Infern. Și, într'adevăr, în 1564, „principele“ este pus la index de Papa Paul IV., iar imagina autorului arsă la Ingol Stadt. Preotul protestant, Inocențiu Gentillet (1576) a mers până acolo, încât să acuze opera scriitorului florentin de măcelul din noaptea Sft. Bartolomeu. Tommaso Campanella, și este singurul care aduce o acuzație pornită din oarecare spirit critic, spune că autorul sacrifică „Principelui“ interesul poporului. Și, în sfârșit, Barthelery de Saint Hilaire, că „Principele“ nu este altceva decât geniul aplicat crimei. Mai interesantă este atitudinea lui Giovanni Botero, care în opera lui *Della Ragion di Stato* (1589), deși se ridică împotriva „Principelui“ în numele conștiinței, sfârșește prin a enunța, că toate aceste mijloace de guvernare, concepute de secretarul florentin, pot fi întrebuințate, însă numai în interesul bisericii catolice. Concepând o politică prea creștină și prea catolică, acest exponent al bisericii substituie adevăratului Machiavelli un altul de pură esență catolică.

Nu au lipsit, însă, nici admiratorii, și nu dintre cei mai puțini autorizați să vorbească. Cităm numai: Fr. Bacon, Cardinalul Richelieu, Cartesius. Dar adevărata reacțiune începe cu Vico, iar Alfieri și Foscolo au tras chiar, din opera lui Machiavelli, îndemnuri politice și patriotice. Reabilitarea, însă, a secretarului florentin o face critica modernă atât străină cât și italiană: Un Macaulay, Ranke, De Sanctis, Villari. 1).

1) Cf. Fortuna del Machiavelli in *Vittoria Turri e Umberto Renda*: „*Dizionario storico-critico della Letteratura italiana*“, Torino-Paravia, 1941, pp. 619—620.

Niccolo Machiavelli s'a născut la Florența la 3 Mai 1469, dintr'o veche familie. Tatăl său era un bun juriconsult și un om înstărit, fără a fi bogat. Avea o mamă pioasă și cultă. De tânăr și-a exercitat inteligența și și-a hrănit spiritul, stăruind îndelung asupra scriitorilor greci și latini. Era o fire veselă, un temperament plin de vitalitate, plăcându-i mult petrecerile, muzica și teatrul. Datorită, în parte, firei acesteia, iar pe de altă parte societății în mijlocul căreia trăia, Machiavelli, fără a înceta un singur moment de a fi un bun părinte și un soț afectuos, după cum se poate vedea din corespondența lui, nu s'a dat în lături în fața câte unei legături de dragoste (este cunoscută legătura lui cu o faimoasă artistă), legături, pe cari nu se silea să și le ascundă, pe unele povestindu-ni-le chiar el fără să se cruțe câtuși de puțin. Ecouri găsim și în comediile lui *Clizia* și *Mandragola*. În anul 1498 este numit secretar al Republicei. Timpurile erau critice. Republica Florența era amenințată, în afară, de Pisa și Veneția, iar înlăuntru de neînțelegerile dintre partide. Adevărata carieră a lui Machiavelli începe în 1502, odată cu venirea lui Piero Soderini ca gonfalonier al Republicei, căruia știe să-i câștige, prin capacitatea și munca lui, toată încrederea și simpatia. Acum încep, într'adevăr, însărcinările dificile pe lângă Papi, Principi și Condotieri, pe lângă faimosul Principe Cesar Borgia, precum și cele în Franța și în Germania. În 1512, Piero Soderini cade, pentru ca să intre în Florența Medicii.

În acești 10 ani, N. Machiavelli a avut destul timp să observe și să judece oameni și fapte, să compare stări de lucruri (*Ritratti delle Cose dell'Allemagna* și *Ritratti delle Cose di Francia*) și să-și desvolte, studiind și analizând pe viu, fenomenul politic în toată complexitatea lui.

Medicii îl îndepărtează din funcțiune, interzicându-i totuși, de a ieși din teritoriul Florentin cu toate că Machiavelli ar fi dorit să-și servească înainte Patria. Bănuit, fără a fi cătuși de puțin vinovat, de a fi luat parte la o conspirație împotriva regimului, după ce este închis și chinuit, este eliberat pe garanție bănească și cu obligația de a trăi într'o vilă a lui la San Casciano. De aici, după ce i s'a ridicat exilul, venea din când în când la Florența, unde lua parte la acea adunare de literați, numită „*Academia Degli Orti Oricellari*“. Încetul cu încetul izbutește să intre în grația Medicilor, fiind însărcinat chiar să scrie acele cronici ale Florenței, cari mai târziu, vor fi intitulate „*Istorie Fiorentine*“.

În 1527, fiind alungați Medicii, în Florența, se restabilește vechiul regim republican. Este tratat cu răceală și dat la o parte.

Ceeace l-a mâhnit peste măsură, este faptul de a nu-i-se fi dat lui vechiul post de „Sécretario dei Dieci della Guerra“. După puține zile moare la 22 Junie și este înmormântat în biserica Santa Croce.

Faptul de a fi fost ținut la o parte, dacă a păgubit omului de acțiune, a fost desigur un mare bine pentru Machiavelli ca om de creație, căci nenorocirea l-a făcut să se reculegă și să vadă mai limpede și mai adânc în el însuși. Și, într'adevăr, urmărind bibliografia operelor lui ne putem convinge de lucrul acesta. În tot timpul, cât și-a îndeplinit funcțiunea de secretar al Republicei, prins de însărcinările lui, furat de carieră și de succes, creația sa atât cea de natură literară, cât și cea de natură politică, este săracă. Prima se reduce la o traducere din Terentius, „Andria“, la câteva „Maschere“, pierdute, ambele dinainte de 1504, și la poemul „Il Decennale“. Primul numai, căci al doilea este început după 1504 și nu a fost sfârșit. Poem, în care se povestesc evenimentele din Italia și mai cu seamă din Florența, în perioade de câte 10 ani, de aici și numele, și în cari, sub forma glumeață, satirică, pulsează marea dragoste de Patrie a lui Machiavelli. Cealaltă creație din acest timp, de natură politică, este răspunsul la anumite probleme de ordin imediat și cari se cereau rezolvate. Spre exemplu: „Discorso Sopra le Cose di Pisa“ (1499), în care arată că curagioasa rezistență a Pisei, opusă Florenței, este datorită milițiilor sale cetățenești; și în sfârșit „Relazione sulla Nouva Milizia“, care nu este altceva decât un proiect de organizare a unei miliții a Florenței, formată din cetățeni și nu din mercenari, cari provocau atâtea turburări și aduceau atâtea nenorociri Republicei.

În exilul dela San Casciano, în repausul vieții de acolo, facultățile creatoare ale lui Machivalli își au zborul liber, rumegând și distilând acel material imens de observație, experiență și cunoaștere a oamenilor. Cum își petrece viața aici, ne-o mărturisește el însuși într'o scrisoare rămasă, pe bună dreptate, celebră¹⁾.

Se scoală de dimineață odată cu soarele și se duce într'o pădure a lui, pe care o pusese în tăcere. Aici rămâne două ore, inspectând ce s'a făcut în ziua trecută și stând de vorbă cu tăetorii, cari au întotdeauna să-i povestească vreo nenorocire fie de a lor, fie de a vecinilor. De aici, având sub braț un Dante, un Petrarca, sau unul din poeții minori latini, Ovidius sau Tibullus, se îndreaptă spre un izvor, unde își trece vremea citind și meditănd asupra suferințelor lor, și amintindu-și de ale sale, se mângâie la gândul că nu este singurul care a suferit. După aceea se îndreaptă spre han și acolo intră în vor-

1) Scrisoarea către Francesco Vettori din 10 Dec. 1513, care în unele ediții trece drept prefață la *Il Principe*.

bă cu cei cari trec, îi întrebă de veștile și noutățile de pe la ei, ascultând tot felul de lucruri, dar mai cu seamă notându-și, spune el, feluritele gusturi și feluri de a fi ale oamenilor. După cină se întoarce iarăși la han și se apucă de joacă în cărți, în tovărășia hangiului, a unui măcelar, a unui morar și a doi brutari, certându-se pentru un ban de pot fi auziți dela San Casciano.

Și astfel, spune el cu adâncă durere, printre acești păduchi, se ușurează de adversitatea crudă a sortii lui, fiind mulțumit că se calcă astfel în picioare, pentru a vedea dacă nu cumva această soartă nu se rușinează.

„Cu venirea serii însă (și aici scrisoarea lui Machiavelli de unde până acum a fost scrisă într'un ritm viu, în care ironia ușoară, batjocura și durerea se împletesc rând pe rând, capătă o rezonanță gravă, de acord simfonic așa spune, gravitate pe care o simți în respirația largă, în mersul majestuos al periodului său de factură latină) cu venirea serii mă întorc acasă și intru în odaia mea de lucru; în fața ușii, îmi scot haina mea de toată ziua, plină de noroi și lut, și mă îmbrac în haine de curte; și astfel, decent îmbrăcat, intru în vechile palate ale oamenilor din vechime unde, primit de ei cu dragoste, mă nutresc numai cu acea hrană, care e pentru mine și pentru care m'am născut; și aici eu nu mă rușinez să vorbesc cu ei și să-i întreb de cauza acțiunilor lor; și aceia îmi răspund cu bunăvoință; și timp de patru ore numai simt nici un desgust, îmi uit orice durere, nu mă tem de sărăcie și nu mă mai îngrozește moartea: mă fac una cu ei“.

Nenorocirile, prin cari a trecut, greutățile vieții, nu l'au înfrânt. Iată ce scrie nepotului său Francesco Vernacci, care se plângea, că nu are vești dela el: „la aceasta îți răspund, că după plecarea ta am avut atâtea neazuri că nu e de mirare că nu ți-am scris, ci este mai degrabă o minune că sunt încă viu, pentru că mi-a fost luat serviciul, și a fost cât pe aci să-mi pierd viața pe care, numai bunul Dumnezeu și nevinovăția mea mi-a salvat-o; toate celelalte nenorociri, de închisoare ca și altele, le-am suportat; cu voia lui Dumnezeu sunt bine și îmi târăsc viața cum pot; și astfel mă voiu sili să fac până când cerul se va arăta mai binevoitor“. 1)

Ceva mai mult chiar. Găsește timp și are forța morală să se îndrăgostească „de o creatură atât de frumoasă, atât de delicată și atât de nobilă... că nu ar putea nici să o laude, nici să o iubească așa precum ar merita“. 2)

1) cfr. Ediț. cit. Scrisoarea din 26 Iunie 1913.

2) Ibid. Scrisoarea către Fr. Vettori din Ianuarie 1514.

Dar marea grije a lui Machiavelli, gândul, care-l chinuște și îi stă mereu prezent în minte este viitorul copiilor lui. Și grija aceasta este cu atât mai explicabilă, cu cât își cunoaște și izolarea și sărăcia în care se afla. Desprind din corespondența lui, în această privință, două scrisori: una către prietenul Francesco Vettori și alta către fiul său Guido.

Cităm din prima: „Eu ți-am scris în patru luni de două ori; și îmi pare rău că nu le-ai avut fiindcă n'ași vrea ca tu să crezi că te-ași fi uitat. Ceeace nu e deloc adevărat, fiindcă soarta nu mi-a lăsat nimic altceva decât rudele și prietenii, din cari îmi fac capital, și mai cu seamă din acei cari sunt aproape de mine, cum ești tu și în privința căruia eu sper, că atunci când soarta te va împinge în vre un post de frunte, vei ajuta pe fii mei pentru felul meu de purtare, pe care l-am avut față de tine“¹⁾.

Și acum din cealaltă, către fiul său Guido...“ și dacă Dumnezeu îți dă sănătate, și ție și mie, cred că voi reuși să te fac om dacă îți îndeplinești îndatoririle tale; fiindcă în afară de alte mari prietenii, pe cari le am, eu am făcut de curând prietenie cu Cardinalul Cibo, și, atât de mare, încât eu însumi mă minunez și care prietenie îți va fi de mare folos“.

Scrisoarea este din 2 Aprilie. La 22 Iunie acelaș an, Machiavelli moare, neputând, cum ar fi dorit din tot sufletul, să-și ajute fiul, să se ridice pe scara onorurilor sociale. Așa că a rămas, cum îi spune cu multă judecată, ca fiul său să se ajute singur. Dar să cităm și acest rest de scrisoare pentru frumusețea ei.

„Însă trebuie ca tu să înveți; și fiindcă acum numai ai scuza bolii, să te silești să înveți literatură și muzică, fiindcă vezi câtă cinste îmi face mie puțina pricepere pe care o am; și astfel, fiul meu drag, dacă tu vrei să-mi aduci mulțumire, să-ți faci bine și cinste ție însuși, studiază, lucrează cu grije, învață; căci dacă te vei ajuta tu însuși, te vor ajuta și ceilalți“.

Totuși întristarea, desamăgirea, nu însă și descurajarea, își fac loc din când în când în sufletul lui Machiavelli... „cât despre mine, eu am ajuns inutil mie, rudelor și prietenilor, pentru că astfel a voit dureroasa mea soartă. Și nu am, sau pentru a mă exprima mai bine, nu mi-a rămas altceva mai bun decât sănătatea, mie și alor mei.

1) Scrisoarea din 19 Noembrie 1515.

Trăesc așteptând, pentru a putea prinde la timp norocul, când ar veni, și de nu va veni, să am răbdare“. 1)

Acesta este omul Machiavelli. Și străbătând Epistolarul lui, adevărată capodoperă a genului, este imposibil să nu îndrăgești omul, pentru firea lui deschisă, sinceră, aș spune până la cinism față de el însuși (și în această privință trimit cititorul la acea scrisoare către Luigi Guicciardini din 8 Decembrie 1509, în care îi povestește o aventură cu o femeie de stradă) fire onestă, bun părinte și bun prieten, împăcându-se cu soarta lui, dar fără să renunțe o singură clipă la ceea ce simțea, că este mai mult el însuși, la preocupările lui asupra conducerii de Stat. Și toate se reflectă prin sfaturi, prin îndemnuri, în aceste scrisori.

Mai este, însă, un lucru, care trebuie relevat în aceste scrisori și care întregește figura morală a lui Machiavelli: este florentinitatea lui, spiritul acela întotdeauna treaz, atent la cele mai mici întâmplări, savurând micile scandaluri și conturând pe marginea lor figuri vii de oameni. Căci, în Epistolarul acesta, trăește nu numai Machiavelli, ci prinsă într'o pânză fină de mărunțisuri, de noutăți, întâmplări și scandaluri, pe cari le face cunoscute prietenilor lui, toată Florența timpului său. Această Florență, în care el, cu spiritul și firea lui, se complăcea ca nimeni altul, cu toată soarta crudă și pe care o transpune vie, pulsând de viață și de păcate, în comediile lui, „Clizia“ și „Mandragola“, și în nuvela „Belfagor arcidiavolo“ sau altfel intitulată, „Il Demonio che prese moglie“.

Marea mâhnire a vieții lui Machiavelli rămâne faptul de a fi fost scos din slujba de secretar al celor 10, pentru care se simțea înăscut și că nu și-a putut pune în serviciul Patriei toată comoara lui de experiență și de pricepere. Să-l ascultăm numai cu câtă durere ni se mărturisește în prologul la comedia lui „Mandragola“, scuzându-se că un om ca el se poate ocupa cu astfel de lucruri :

Și dacă subiectul acesta nu este demn și grav,
De un om, care vrea să pară înțelept,
Scuzați-l cu aceasta, că se silește
Să-și facă soarta tristă mai plăcută
Pentru că în altă parte n'are unde-și întoarce fața ;
De oarece i-a fost interzis.
Să arate prin alte lucruri, o altă virtute,
Nefiind răsplată pentru ostenele sale.

Versuri, în cari durerea răsună ca o condamnare a oamenilor și a timpului, fiindcă nu l-au înțeles.

1) Scrisoarea către Giovanni Vernacci din 15 Febr. 1515.

Și acum să încercăm să fixăm în liniile ei mari concepția politică a lui Machiavelli. Această concepție este expusă nu numai în „Il Principe“, care este cea mai cunoscută, ci și în „Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio“ și „Dell'arte della guerra“, cari constituie trilogia politică a secretarului florentin, în care el își dezvoltă și îi completează doctrina politică.

Opera fundamentală rămâne „Il Principe“. Sâmburele acestei opere îl găsim într-o descriere, o numește el, asupra felului: în care Cezar Borgia a omorât la Senigallia (1502) pe faimoșii Condotieri Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo și pe Ducele de Gravina Orsini: aceasta izbește cetind aceeaș mică lucrare este expunerea nudă a faptelor. Ai impresia, că stă în fața ta un om de știință, care face o descriere anatomică a diferitelor părți a unui tot organic. Nici un adjectiv care să coloreze, nici un epitet, din care să putem deduce reacțiile sufletești ale autorului asupra faptului în sine sau asupra celui care l-a executat. Din toată această expunere rece, de disecție, ridică însă, în contururi bine tăiate, figura lui Cezar Borgia cu toată voința lui tenace, cu extraordinara lui artă de a se preface și cu cruzimea aceia dozată de calcul.

Și într-o scăpărare de fulger omul acesta, care cunoștea ca nimeni altul plăgile Patriei lui, purtând în suflet imaginea unei țări unite, puternice, va fi exclamat: ecce homo! I-au trebuit, însă, lui Machiavelli, 10 ani pentru ca în jurul acestor doi poli ai gândirii sale să se cristalizeze încetul pe încetul într'un sistem simplu, unitar, tot ceea ce a adunat în toți acești 10 ani de experiență și de cugetare. Astfel i-a născut la 1513 opera, care avea să-l facă nemuritor mai mult ca ori care alta și care va fi publicată în anul 1532, după moartea autorului.

Cari sunt, însă, premisele lui Machiavelli în această construcție a începutului său, care are drept țintă ultimă, unificarea Italiei și scăderea ei de străini? Acestea sunt două: cunoașterea oamenilor și Principiile nou.

„Oamenii, spune el, sunt așa cum sunt și nu trebuie să ne facem ziii asupra lor. Să-i luăm așa cum îi prezintă experiența și observația: nici buni și nici răi, lipsiți cu totul de voință, judecând lucrurile așa cum par, nu așa cum sunt, și mai cu seamă mânați de patimi de interese, mai mult de interese decât de patimi, și gata oricând renunțe la ultima fărâcă de demnitate, care le-a mai rămas în derul vieții numai pentru a și le salva. Vorbind de moartea lui Vitellozzo și Liverotto, Machiavelli spune că nici unul n'a avut cuvinte bune de viața lor trecută, „pentru că Vitellozzo, se rugă, ca să se

ceară Papii indulgență totală pentru toate păcatele sale; iar Livio Zotto plângând acuza pe Vittellozzo de toate injuriile făcute Ducelui¹⁾).

Totuși oamenii aceștia, așa cum sunt, constituiesc adevărate forțe care pot fi favorabile sau nu planurilor noastre și de cari trebuie să ținem seamă cu precădere în calculele noastre politice.

Cea de a doua premiză o constituie Principele nou. Și fiindcă am impresia că nu s'a stăruiet îndeajuns asupra acestui epitet de nou, voi încerca să analizez, ce înțelege Machiavelli prin: *nou*. Cu atât mai mult cu cât în scrisoarea citată din 10 Decembrie 1513, Machiavelli spune răspicat, că ar dori să o dedice mai cu seamă unui Principe Nou. Nou prin ce? Prin faptul că ar realiza mai mult sau mai puțin imaginea „Principelui“, așa cum o vede el în această operă? Machiavelli dedică acestor principate noi două capitole: VI. „De principatibus novis, qui armis propriis et virtute acquiruntur“, și VII. „De principatibus novis, qui alienis armis et fortuna acquiruntur“²⁾. Analizând aceste două capitole, se poate vedea mai ales prin portretul pe care îl face lui Cezar Borgia, că toată simpatia lui este pentru cel care își crează Principatul prin propria-i forță și prin propriile-i arme. Un om dar, care să se sprijine pe sine și să nu fie tributari norocului. Dar aceasta nu rezolvă încă întrebarea pusă. Poate cel mult să fie o garanție pentru soliditatea noului Principat.

Nou prin faptul că ar izbuti să reediteze pe Cezar Borgia, pe care îl dă ca un model vrednic de imitat? Nici aceasta, căci tot acești Principi noi și vechi nu se deosebeau întru nimic de Cezar Borgia. Cu deosebire numai, că în timp ce acesta era prototipul, ei nu reușeau să fie decât niște palide și sărmane copii. Machiavelli cerea un Principe nou prin felul lui de a vedea, prin voința și aspirațiile lui, cari nu se opreau la marginile Principatului său, ci pornind dela aceasta treceau dincolo pentru a cuprinde în el întreaga Italie. Iată „Principele“, pe care l-a visat Machiavelli și pe care el l-a văzut în Cezar Borgia.

Dece Machiavelli a văzut salvarea Italiei, numai sub formă de Principat și de ce nu sub cea de Regat sau Republică? Răspunsul la această întrebare nu ni-l mai dă istoricul preferat al autorului nostru, Titus Livius, ci Tacitus. Dar se impune o paralelă Romanilor le ajunsese odios numele de Rege, iar Republica decăzuse până într'atât, încât ar fi dus sigur la ruina Statului Roman. Trebuia găsită o formă nouă, care, păstrând instituțiile republicane

1) Ediț. cit., p. 747.

cari erau așa de scumpe Romanilor, să aibă totuși la temelia ei autoritatea aceea superioară, sacrosantă a regalității.

„Augustus“, ne spune Tacit, „cuncta discordiis civilibus fessa, nomine principis, sub imperium accepit“¹⁾. Iar ceva mai departe, într'un alt capitol lămurindu-și și delimitându-și gândul: „Non aliud discordantis patriae remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dictatura, sed principis nomine costitutam republicam“²⁾.

Lumea romană era obosită de atâtea lupte interne; pe de altă parte se simțea necesitatea unei cârmuiri unitare, republica fiind depășită. Regalitatea le era odioasă, iar dictatura (cea a lui Cinna sau Sulla) îi îngrozise.

Trecând acum paralela în Italia, numele de rege era necunoscut Italianilor, iar republicile italiene își trăiau ultimele clipe de agonie. Era deci necesar un organ politic, care să dea o unitate tuturor acestor state și stătulețe cari se sfâșiau între ele, pentru ca, în curând, să cadă sub stăpânirea barbarilor. Intrebuițăm cuvântul în sensul lui antic.

În prima parte a lucrării, după ce clasifică principatele analizându-le, arată părțile lor bune ca și cele rele. Cele ereditare se mențin, ne spune el, datorită sângelui și tradiției. Cele mai rele sunt cele mixte, în cari, Principele, nu este nici ereditar, nici cu totul nou. Cele ecleziastice, sunt în grija lui Dumnezeu și este prezumțios să vorbești de ele. Stăruie asupra principatelor noi, în cari un principe datorită abilității lui politice și armatei sale, sau datorită norocului și împrejurărilor, izbutește să-și creeze sau să-și cucească un principat. Ultima categorie este, însfârșit, aceea a principatului civil, în care un cetățean datorită meritelor lui este ales principe de concetățenii lui.

Trece apoi în a doua parte asupra instrumentului prin care se crea un principat. Dela început armatele mercenare le înlătură ca fiind periculoase prin disciplina și desordinele pe cari le pot provoca într'un stat; acelaș lucru îl face și cu armatele auxiliare, periculoase, spune el, pentru forța și disciplina lor, dar mai cu seamă pentru faptul că cel care s'a folosit de ele pentru ajungerea unui scop, ajunge până la urmă să fie prizonierul lor. Toate recomandările lui Machiavelli sunt pentru crearea unei armate proprii a principelui, care să fie un instrument perfect în mâna acestuia, atât în timp de pace cât și în timp de războiu.

1) Annales, Cartea I, Cap. 8.

2) Ibid. Cap. 9.

„Trebuie ca Principele să nu-și desprindă un moment gândul dela această armată de războiu și trebuie ca în timp de pace să o pregătească mai mult chiar decât în timp de războiu“¹⁾.

Și acum, numai, ajungem în miezul lucrării: cum trebuie să fie Principele. Statul este creația abilității și calculului politic al Principelui. Pentru aceasta, însă, trebuie ca el să-si aleagă o cale, să-si fixeze un scop, un ideal pentru ajungerea căruia este deslegat de orice lege morală care încătușează pe ceilalți oameni, căci Statul trece dincolo de toate aceste considerații, fiind garanția existenței și viitorului tuturor cetățenilor. Orice mijloc este bun, numai să ajungă la scop, căci mulțimea, deși poate discuta și murmura împotriva mijloacelor, aplaudă totuși, întotdeauna, rezultatele. Principele însă trebuie să păstreze aparențele legilor morale, chiar dacă le calcă și trebuie să le calce spre a-și ajunge scopul. Dar în portretul acesta conturat de noi în linii mari sunt o mulțime de sfaturi cari, toate desprinse de idealul la care țintea Machiavelli, i-au creat acea faimă rea, concretizată în termenul de: machiavelism.

Din toată această construcție de o logică perfectă rămânea în afară jocul sorții, al destinului, obiecție pe care Machiavelli o prevede și la care răspundea în penultimul capitol, în care, desi admite că jumătate din acțiunile noastre sunt în puterea ei, celelalte depinzând numai de noi, de liberul nostru arbitru, de judecata noastră, până la urmă ajunge totuși să o înlătore cu totul.

„Socot așa dar, spune el, că soarta schimbându-se și oamenii rămânând aceiași, încăpățânați în felul lor de a fi sunt fericiți cât timp se înțeleg între ei și sunt nefericiți, de cum nu se mai înțeleg. Eu cred cu tăria aceasta: că e mai bine să fii impetuos decât respectuos; pentru că soarta este femeie și e necesar voind s'o stăpânești, ca să o izbești și să o bați. Și se vede chiar că se lasă mai curând învinsă de aceștia decât de cei cari procedează cu menajamente; căci întotdeauna o femeie este prietena tinerilor, fiindcă sunt mai puțin respectuoși și îi poruncesc cu mai multă îndrăzneală“²⁾

Din această concluzie, care prin comparația întrebuintată poartă în ea nu știu ce hotărâre de aspră virilitate, un strigăt se ridică clar, puternic, îndrăznește! îndrăznește și vei reuși, căci vei avea alături de tine „l'universalità degli omini dell'Italia, căci a ognuno puzza questo barbaro dominio“³⁾.

În acest „fiecăruia îi pute această stăpânire străină“, este con-

1) *Il Principe*, cap. XIV, Ediț. cit. p. 29.

2) *Ibid.*, Cap. XXV, p. 49.

cretizată conștiința poporului italian, ca națiune de sine stătătoare, gata să lupte pentru existența ei.

Dar pe deasupra logicei și îndrăznelei oamenilor de geniu, există o logică a destinului. Totul, mărturiște Cezar Borgia, a prevăzut în calculul lui politic. N'a prevăzut însă, că s'ar putea să moară și el, tocmai atunci când evenimentele îl cereau mai mult ca ori când.

„Și el îmi spuse, în zilele în cari a fost ales Papa Iuliu II, că se gândise la tot ceace putea să se întâmple, murindu-i tatăl, și că la tot găsisse un remediu, numai că niciodată nu se gândise, că la moartea acestuia, și el sta să moară“. 1)

Și acest destin, prin moartea lui Cezar Borgia, venea să spună că opera lui este prematură. Trebuia să vină acea mișcare a Risorgimentului, în care popor și cărturari să fie înboldiți de aceleași nobile aspirații, pentru ca visul lui Machiavelli să ia ființă. (Oameni ca C. Borgia sau Castruccio Castracani sunt numai vestitorii: prin înfrângerile ca și prin victoriile lor parțiale ei nu fac altceva decât să pregătească drumul.)

Castruccio Castracani, tiranul din Lucca, mort la 1328, este fratele gemăn a lui C. Borgia. Principe războinic care-și datorește și-și totul, energic, prudent, șiret și crud, când o cere trebuința, își apără cuceririle cu înverșunare și guvernează cu severitate, dar cu multă dreptate. Până aici Castruccio Castracani este o imagine care se suprapune perfect doctrinei și idealului lui Machiavelli, trasat în „Il Principe“. Și totuși s'a schimbat ceva.

Această viață romanțată, cum am numi-o noi astăzi, a tiranului din Lucca, este scrisă în 1520. „Principele“ în 1513. Un răstimp de șapte ani dar, în care Machiavelli a avut timp să-și verifice unele concluzii. Căci de unde în „Il Principe“ înlătură cu totul jocul sorții aici, în „La vita di Castruccio Castracani“, îl înțelege și îl admite.

„Însă, spune acesta murind, scarta care vrea să fie arbitra tuturor lucrurilor omenești, nu mi-a dat atâta judecată încât să o fi putut înțelege mai dinainte, nici atâta timp, încât să o fi putut învinge“. 2)

Ajutat și ridicat de soartă, omul acesta în care erau atâtea virtuți cari se cereau realizate, moare după o victorie câștigată împotriva Florentinilor, din cauza unei răceli. Moarte stupidă, fără sens prin cauza și imaturitatea ei, dacă n'ar fi poate, o hotărâre a destinului, care trece dincolo peste vrerile și scotelile noastre, ale bieților oameni, în drumul lui de realizare a lui însuși.

1) Ibid. Cap. XVII, p. 17.

2) Edif. cit., p. 759.

Multe adevăruri a înțeles Machiavelli, însă nimeni, oricât de genial ar fi, nu poate cuprinde tot adevărul. Iar destinul acesta, pe care nu-l înțelegem, care de multe ori ni se pare crud și nedrept, dar care fără să ne dăm seama lucrează pentru noi, destinul cerea ca visul acesta al genialului Florentin să prindă ființă târziu după multe suferințe, lupte și sacrificii, și ca el să fie realizat de un Prințipe dintr'o casă străveche care avea să scoboare dela Nord în josul Italiei.

Ideile fundamentale din cea de a doua lucrare, „Discorsi sulla Prima Deca di Tito Livio“, din trilogia lui Machiavelli, se găsesc în sămbure, desigur, într'un capitol din „Il Prințipe“, intitulat „De principati civili“. În acest capitol, Machiavelli vorbește de cetățeanul care, datorită calităților lui, ajunge Prințipe cu ajutorul concețtenilor.

„Pentru că în fiecare Stat se găsesc aceste două stări de lucruri diferite; și de aici vine, că poporul dorește să nu fie condus și oprimat de cei mari, iar cei mari doresc să conducă și să oprime poporul; și din aceste două tendințe diverse ia naștere într'un stat sau principatul sau libertatea, sau abuzul“¹⁾

Punând în legătură aliniatul acesta cu capitolul II din „Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio, în care anată câte feluri de republici pot fi și din care a făcut parte republica, aliniatul acesta pune într'o lumină nouă și dă un nou sens operei de căpetenie a ilustrului Florentin.

Scopul primilor regi a fost să întemeieze un Stat și nu o republică, un Stat bazat pe o bună legiuire și pe o oarecare libertate. Consolidându-se Statul și regii fiind alungați, se instituesc cei doi consuli cari înlocuesc numai numele de rege, ajuns odios poporului roman, nu și puterea regală, pe care și-o însușesc. Avem acum un principat, în care guvernarea este împărțită între puterea regală și optimați. Echilibrul libertăților cetățenești fiind rupt, prin abuzul și puterea crescândă a optimanților, se ridică împotriva poporul, cărula aceștia sunt nevoiți să-i cedeze pentru a nu-și pierde toată puterea.

Consulii și Senatul la rândul lor rămâneau iarăși cu atâta putere și autoritate, încât să se poată opune poporului. Și din acest echilibru de forțe a ieșit acel model de republică care a fost Republica Romană.

Opera aceasta este împărțită în trei părți. În prima arată, cum

1) *Il Principe*, Cap. LX, p. 20.

se poate mări acest Stat și mijloacele necesare pentru acest lucru, iar ultima, cauzele cari îi pot produce înflorirea sau decadența.

Desigur că și în această lucrare revin multe din ideile din „Il Principe“: inconsistența oamenilor, depășirea celui care îi conduce, în defectele ca și în calitățile lor, sacrificarea oricărui principiu în ajungerea scopului propus, rolul religiei în Stat și acela al unei bune armate.

Ideia fundamentală este aceasta: un Stat se întemeiază prin voința chibzuită a unuia singur, a unui Principe. Se mărește însă prin ajutorul și prin energia neînfrântă a întregului popor. Urmărind acum evolutiv gândirea politică a lui Machiavelli, înțelegem că principatul acesta conceput de el, este numai o etapă, și că după consolidarea Statului toate preferințele lui merg în spre o republică de tipul acelei romane.

Că „Discursurile“ sunt oarecum concluzia „Principelui“ o dovadă am avea-o în însăși datarea acestor două opere. „Principele“ este scris în anul 1513, iar „Discursurile“ între 1513 și 1521. Discuțând problema aceasta a întemeierii unui Stat și a evoluției lui naturale, Machiavelli a fost mânat desigur să se ocupe și de mijloacele de realizare.

Am văzut că încă, de când era în slujba republicii, Machiavelli era preocupat de a da un fundament sigur Patriei sale, fundament pe care el îl vedea în crearea și organizarea unei armate de cetățeni. De aici acea „Relazione sulla istituzione della nuova milizia“ și „Discorso dell'ordinare lo stato di Firenze alle armi“.

Și atunci nu e de mirare, dacă Machiavelli reia această temă, amplificând-o, pentru ca în opera sa „Dell arte della guerra“, compusă între 1519—1520, să ne ridice pilonii de bază în arhitectonica gândirii lui politice, universalizând tema pe care la început a legat-o numai de realitățile și necesitățile statului florentin.

Problema aceasta, Machiavelli, a atins-o și în „Il Principe“, în trei capitole, despre cari am vorbit: „Quot sint genera militiae et de mercenariis militibus; De militibus auxiliariis, mixtis et propriis et cel de al treilea „Quod principem deceat circa militiam. Deasemeni și în „Discursuri“ din care citez cu deosebire capitolul (cartea II, cap. X) în care, făcând o incursiune în toată istoria, dovedește că nu banii constituiesc nervul războiului, ci soldatul bun și bine organizat. Aurul ori cât de mult ar fi, n'a adus victoria nici unui Principe, mai mult chiar, acesta a căzut întotdeauna pradă unei bune armate.

„Spun așa dar, că nu aurul, cum cred toți, este nervul războiului

ci soldații buni; pentru că aurul nu este suficient ca să găsești soldați buni, ci soldații buni sunt deajuns pentru a găsi aurul. Romanilor,—dacă ar fi vrut să facă războiul mai mult cu banii decât cu armele—nu le-ar fi ajuns tot aurul din lume, având în vedere marile isprăvi pe cari le săvârșiră și greutățile pe cari le avură înlăuntrul. Însă, făcând războaiele lor cu armele, nu suferiră niciodată de lipsa aurului; pentru că de aceia cari se temeau de ei, le era adus chiar în taberile lor“ 1).

„Dell'arte dela guerra“, tipărită în 1521 este un dialog, care se desfășoară în anul 1516, în faimoasele „Orti Oricellari“. În somtuosul palat de pe Via Scala, din Florența și în grădinile înpodobite cu plantele cele mai rare, în jurul lui Cosimino Rucellai, stăpânul, — în duioșătoare figură de infirm condamnat să rămână mereu închis în palatul lui, înzestrat cu mari calități și cu un frumos caracter, — se adunau în reuniuni regulate, o serie întreagă de scriitori, poeți și oameni politici. Chiar dacă acest dialog nu s'a desfășurat cu adevărat în aceste grădini, sigur este însă că în astfel de reuniuni, în care Patria și libertatea trăiau adânc în sufletul tuturor, s'au discutat multe lucruri cari priveau Republica Florentină. Fără ca conspirația împotriva Medicilor să fi fost urzită acolo, este de ajuns numai că a fost făcută de unii din cei cari luau parte. Cităm pe Luigi Alamanni, promotorul ei.

Cel, care înfățișează ideile lui Machiavelli este Fabrizio Colonna. Ceilalți interlocutori sunt Cosimo Rucellai, Zanobi Buon delmonte, cărora autorul le dedică „Discursurile“, G. B. dela Pal și Luigi Alamanni.

Întreaga operă este împărțită în șapte cărți. Tema fundamentală este: cum trebuie să se înarmeze și să se organizeze un Stat pentru a-și apăra independența și integritatea teritorială. Am făcut deci un pas înainte. În „Il Principe“, Machiavelli demonstrează, așa spune, cum se poate întemeia o monarhie nouă, absolută pentru a câștiga independența Patriei. Odată aceasta făcută și Statul bine consolidat, regimul poate evolua spre o formă republicană. Pentru menținerea însă atât a uneia cât și a celeilalte, este nevoie de o bună armată.

Vom încerca să dăm în rezumat cuprinsul acestei opere. Soldații de meserie sunt neonești și periculoși pentru existența Statului în a cărui slujbă sunt. Și apoi nici o națiune bine organizată nu poate face război din cauza meseriei și din capriciu. Soldatul după

1) Ed. ț. cit. p. 153.

războiului trebuie să se întoarcă la ocupația pe care a avut-o înainte și să fie un factor de producere. Soldații aceștia trebuiesc recrutați din fiecare clasă socială și din fiecare profesie, între 17—40 ani. Trebuiesc să fie bine făcuți, curajoși și cu bune obiceiuri. Citează legiuirea romană și arată că o armată trebuie să aibă în orice moment un anumit număr de oameni.

În cartea a doua se ocupă de armatele grecești, romane, elvețiene și germane, vorbește pe lung despre infanterie și o proclamă superioară cavaleriei. Și aici, intuiția de strateg a lui Machiavelli, a mers cu mult înaintea veacurilor. Ocupându-se de instrucția soldatului, arată că instrucția individuală trebuie încadrată în mișcările mari ale trupei.

Cea de a treia carte este închinată modului de a ataca inamicul. Important de relevat din această carte este faptul că Machiavelli recomandă ca înamicul să fie izbit puternic la început și cu mult zgomot de trombe; lupta însă, după aceea trebuie să continue într'un ritm egal și energic.

Cartea a patra este de pură strategie: așezarea armatei, alegerea locurilor, evitarea soarelui, ca și a vântului, înconjurarea inamicului și urmărirea lui; specularea victoriei și măsurile de luat, pentru ca, în cazul unei înfrângerii, aceasta să fie cât mai puțin dezastruoasă. Importanța discursurilor pentru a convinge pe soldați să învingă sau să moară.

După cum se poate vedea din acest rezumat, Machiavelli a citit cu atenție nu numai prima decadă a lui Titus Livius ci și cea de a treia, în special luptele lui Hannibal cu Romanii.

Cărțile cinci, șase și șapte, arată cum trebuie să traverseze o armată un ținut dușman, necesitatea cărților topografice; cum să se așeze o armată în tabără și disciplina ce trebuie ținută și, în sfârșit, despre modul în care trebuiesc fortificate orașele.

Sfârșește vorbind despre calitățile unui bun general, afirmând încă odată necesitatea milițiilor naționale și îndemnând tinerii să reînnoiască vitejia și gloria vechilor armate.

Aceasta este ultima operă a scriitorului florentin, „Dell'arte della guerra, operă, în care, desigur, se găseau multe lucruri cari au fost depășite de vreme, dar în cari sunt în schimb, și multe instituții, cari au rămas încă și astăzi. Mai importantă mi se pare însă această operă prin schimbarea de poziție, pe care o denotă. Surprindem aici o schimbare de spirit, de mentalitate, care începe să nu mai fie aceea a Renașterii.

Să citim numai acest pasaj cu toată atenția: „Principii noastră

italieni credeau... că este de ajuns pentru un Principe să conceapă în scrisorile lui un răspuns isteț, să scrie o scrisoare frumoasă, să arate în spusele ca și în cuvintele lui ingeniozitate și promptitudine, să știe să țeară o intrigă, să se împodobească cu pietre prețioase și aur, să doarmă și să mănânce cu mai mult fast ca ceilalți, să se dea plăcerilor, să se poarte cu supușii cu multă lăcomie și îngâmfare, să putrezească în trândăvie, să împartă gradele în armată după favoruri, să disprețuiască pe acela care le-ar fi arătat o cale de laudă și să vrea ca spusele lor să fie socotite drept răspunsuri de oracol și nu băgau de seamă ticăloșii, că se pregăteau să fie pradă ori cui i-ar ataca¹⁾.

Acest proces viguros, pe care îl face epocii lui, este în același timp și o foarte justă caracterizare a Renașterii. Prin această schimbare de spirit, Renașterea începe să se transforme spre a se îndrepta încet și cu multă greutate spre o altă mișcare, cea a Risorgimentului, care avea să aducă eliberarea Italiei.

Dacă în părțile ei negative, opera lui Machiavelli dă puternice lovituri epocii lui și instituțiilor ei („Mandragola“ nu este altceva decât un puternic atac împotriva bisericii; „Il Diavolo che prese moglie“, unul împotriva căsniciei, iar „Il Principe“, unul împotriva tuturor acelor principii ai Italiei, meschini și egoiști legați numai de interese mărunte, și cari nu vedea decât până la zidurile cetății lor) tot această operă însă, pune și pietrele fundamentale construcției unei noi Italii, unite și independente.

Toate aceste idei, cari depășesc epoca, tot acest idealist don chiotesc, căci numai așa l-am putea caracteriza perfect pe Machiavelli, pe omul, care cunoscând ca nimeni altul firea omenească în toate josnicile și nestatornicia ei, nu a încetat totuși un singur moment să îndemne, să spere, toate acestea își vor face drum încet, cu multă greutate, dar și-l vor face. Căci aceasta a fost și este destinul ideii, ca în decursul veacurilor, fără să ne dăm seama, ea să-și facă înainte drumul ei, pentru ca la un moment dat să o avem în față-ne în toată frumusețea ei imperioasă, cerându-ne să o urmăm. Ideie, căreia oamenii de creație îi închină toată viața lor și pentru care se sacrifică eroii.

1) *Dell'arte della guerra*, p. 366.

Const. I. Dihoiu

Mai tari de cât moartea!...

de ION POTOPIN

Transilvanie, Transilvanie, vale a plângerii
Și golgotă naltă urcând pe coline
voivodale destine
Unde-ți sunt cneji, tribunii și îngerii?

Unde-a rămas
fruntea lui Horia, neînduplecată?
Va mai fulgera prin zodii vreodată
stea pe-al istoriei iconostas?

Pribegia de-acuma
nu-ți frânge umerii sub crunte armuri?
Cât ai să înduri
Ceața și huma?..

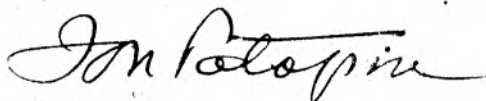
Foamea și setea
Vântul și gerul...
— O, niciodată n'am să știu ce te-a
rupt din hotarele mari cu hangerul!..

Scutul de cremeni
Crângul de spade
Transilvanie, Transilvanie, cu cine te-asemeni
dacă-ți ard tâmpilele peste balade?

Pribegim și noi toți
cu mădularele sparte 'n obezi
scăpărând albastre dovezi
și singurătatea ne trage pe roți!..

Prîbegim fără leac
vedenii stătute de mari nostalgii.
Dar încă nu știm, încă nu știi
Când va fi inimă stea pe Feleac ?

Transilvanie, Transilvanie, așa ne e soarta !
dar cât bate 'n frunte creanga de foc
Stăm, sus, pe crestele fără noroc
mai tari decât moartea !

LA UN POD PE SIRET

de AUREL GEORGE STINO

Siretul se răsucesce aprig de câteva ori până s'ajungă la podul cel măiestrit arcuit peste malurile verzi și prăpăstioase. Incet curge pe acolo, fără nicio grabă, iar la capătul dinspre Dolhasca liniștea cumplită a râului îți vestește adâncimea grozavă peste care totuși mâna omului întinse boltele sale de fier și piatră. În susul apei, către Siliștea, o clopotniță albă își face loc din verdeață, o alta mai la vale, în Satul Nou, subt geana deasă de păduri răsfirate până la fânațe și semănături. Siret, ogoare și păduri se răsfață într'o frăgietate bătrână de când lumea. Verdele proaspăt odihnește privirea și mintea. Codrii văii Șomuzului dau binețele celor din valea Siretului, iar sclipirile sidefii ale apei sub lumina potolită de oborocul norilor către asfințit, stăpânesc la fel cu podoabele la gâtul unei femei ispititoare dar uneori întunecată. Deasupra Dolheștilor, peste păduri și dealuri, norii vineți dau de gândit; din când în când uruie în depărtare tunete năbușite.

Prin smălțul florilor, la marginea țarinelor, cărării șerpuitoare merg tot atât de lin ca Siretul, fiecare cu taina ei. Malul înalt, răpos, iar apa furișându-se acum după o creastă mălită se sbenguie gălăgioasă și limpede prin brațul rotunjour care încinge ostrovul pleșuv, presărat cu câteva răchiți.

De acolo unde poposisem, ochii lunecau în voie peste argintul năvalnic al Siretului cuprinzând zarea toată; fagul stufos, bătrân și trufaș, sta de strajă tocmai la cotitură după ce apa se mai îndoise odată subt pădure. Minunat de odihnit lângă copac, iar norii amenințători arătau ploaie zdravănă spre Fălticeni.

Zi de Sfântul Petru și ploile nu conteneau de aproape două luni, când ziua întregă, ba toată noaptea, și niți în zicala strămoșească nu mai poți crede că ziua bună de dimineață se cunoaște. Pe pod vuia câte o căruță ticsită și chiotele veneau aduse de vântul ușor până subt fag. Două femei, pe celalt mal, se aruncară în apa blândă după perdeaua răchiților; plescăitul apei dovedea cât

sunt de vânjoase amândouă, iar pe crengi fâlfâiau ca niște steaguri de tinerețe veșmintele lor albe și albastre. Un cântec sgiobiu se ridică odată cu soarele scăpat din prinsoarea morilor; curând glasurile săltărețe s'au schimbat în dorințe tulburătoare.

— „Ce le pasă lor, dacă's tinere, fără griji, fără neșazuri, sau poate c'au prea multe și deaceia li-i a zburda să se mai amăgească!” — răsună pe neașteptate un graiu răgușit în apropierea umbrarului; la câțiva pași sta tolănit în iarba înflorită un drumeț purtând plete castanii, pălăriuță amintind cele dela munte, o traistă bușită cu băț noduros trecut prin legătură. Mi se păru foarte ciudat că nu-l văzusem dela început pe omul acela blajin la chip căruia nu știai câți ani să-i dai. Ridicându-se în picioare arătă altul, dârz ca un plăieș, deși mic la statură.

— „Sănătate, cocoane! Hodinești și mata o lecută? Numai furtuna să nu se găbjească! Doară n'o plouat de mulțisor: iaca, de când m'am pornit eu la drum, înaintea răsăritului, de zăce ori a început ploaia; am numărat, așa de ciudă! Umblă nourii ca turbații, amuș se sparg, iese soarele, usucă ceva, pe urmă s'adună la loc. Noroc cel puțin că-i bun popușoiu, cum trebuie la Sfântul Petru: să nu se vadă cioara printr'insu!”

Sfredelitori ochi avea bătrânul, părea vlăguit și bătrânețele i-au sărit repede la iveală după ce răsufcase din greu și oftase clătînând din cap.

Din largul apei se auzea hârjoana celor două femei cari acum se împroșcau țipând ascuțit, iar de departe alergau într'acolo o ceată întreagă, bărbați și femei. Cele din apă începură iarăși inotul despicând voinicește valurile către ostrov.

— „Poftim, acuma vine o șleahță întreagă la scăldat, bărbați și muieri împreună: dă, n'au rușine, pe vremea de demult unde se pomenea așa ceva! Las' că vine ea, ploaia, acușica!”

Degeaba cărtise moșneagul: ceata viși văzu de drum după răchiți și se pierdu la cotitură.

— „De unde vii moșule, văd că ești trudit rău, ești de pe aici?”

— „Apoi, odată am fost și eu de prin părțile acestea, dar nu mi-o ajutat Dumnezeu și Maica Domnului să pot rămâne prin locurile aeste frumose; eu vin tare din depărtare și picioarele la șaptezăci și doi de ani nu mai sânt ele ca pe acuma patruzăci, treizăci, nici chiar acuma zăce ani! Vai de creștinu nevoit să tot vânture țara! Iaca, nebunele celea spărie vrăbiile și-și face de cap, iar eu săracu, abea mă târâi!”

Soarele dogorea; spre asfințit cerul se smolise de-a-binelea în

sus pe Șomuz, răscolit din când în când de văpaia molatică a unui fulger îndepărtat.

— „A naibii zăludelle, acumă li-i lor a zorcăit pe vreme amenințătoare; se ridică ploaia, vine îndată mare încoa l', bodogăni bătrânul făcând cu mâna spre culmea peste care se așternea broboada fumurie. Apoi, amarnic îi Siretul aicea: câte și mai câte nu s'au întâmplat prin aeste meleaguri, câte n'au văzut pădurile și popușoaietele! Doară fost-a el odată și odată tânăr Dionisie Catrinariu, la vremea lui, nu hodorog cum îi amu!”

— „Așa te cheamă, moșule? Dionisie Catrinariu?”

— „Chiar așa: eu is de loc din Vămeni, dar cum s'au împărțit pământurile am trebuit să-mi mut la câmp gospodăria; într'una mă gândesc la frumusața de aicea, la pădurile Șomuzului, la Siret, la oamenii ce-i știu eu din tinereță...”

Pe unde trăiesc eu oamenii nu's în stare să-ți spuie macar vreo poveste și de-i întrebi dacă-și aduc aminte și dâșșii de ceva, habar n'au...”

— „Dar unde locuiești moș Dionisie?”

— „Tocmai la Borosoaia, hăt dincolo de Hărlău; azi dimineață înaintea răsăritului am pornit-o și nici că m'am putut oploși pe o prispă de om să hodinesc pân' ce am ajuns la Siret! Dear îi drum aista nu glumă! Dacă trebe! Cine știe de-l mai văd pe Zamfir a meu: are ordin să plece peste câteva zile! Pleacă băiatul tatii că și eu am plecat când a trebuit! Cum am primit vestea, cum am și întins-o la drum, m'am răpezit să-l văd”...

Dionisie Catrinariu își scutură pletele: frumos moșneag, cu voce tremurătoare și semănând a stăpân la înfățișare, cu tot portu-i sărăcăcios.

— „Tare-i bună hodina, după o așa hrentuială, murmură omul întins pe iarbă, sprijinindu-se în cot. Dacă n'aveam în traistă o țără de mâncare, nimeni nu se'ndura de mine! Nu era totdeauna așa; prin satele de adunătură nu-i omenie... Și când te gândești că nimeni nu s'a întors vreodată cu mâna goală din sărăcia mea!”

Femeile s'au îmbrăcat pe mal, fără să le fi trecut pofta de cântat

— „Asculți mata, iaca, pe acolo unde se sghihuiuau lunaticile celea de muieri, am înlemnit ce am văzut, să tot fie vreo cincizăci de ani în urmă. Eram abe scăpat dela armată, pe atunci pădurea cobora tare aproape de Siret prin unele locuri. Veneam încetșor dinspre Buda, dela pădure — fusesem s'o văd pe bunica, Dumnezău s'o ierte; nu departe de aici aud foșnet și șuguială nevoie mare subț

un copac. Mergeam încetîșor, nu m'au băgat în samă și văd bine cine-s: una Iftimița, nevasta crășmarului Drăgan din Dolhasca, femeie tare svăpăiată, și cu Nastasachi, vechilu dela Poiana, un muieratic care nu trăia decât pentru asta. De florile mărilor firește că nu colindau ei pădurile; despre Iftimița vorbeau șapte sate: frumusică, parc'o văd, numai șperlă și draci, iar bărbatu-su, nici să te uiți la dânsu de hăd și desmățat, cu tot hănetu lui. Ș'atunci forfoteau nourii în toate părțile, ceru se îngrise și începu să bată strășnic trăsnetele. Le-am prăpădit urma ibovnicilor și, zău, mi-a părut rău, pentrucă, dă, flăcău eram și de mult mi se scurgeau ochii după crășmărița: adică ce, Nastasachi acela era mai breaz decât mine? Numai el s'o ducă pe Iftimița în pădure? Odată îi văd însă apucând pe cărarea din vale, unde vezi mata coliba ceia, spre vad, și au ajuns amândoi dincolo. Pare-mi-se că trecuse Sfântul Petru. Deodată, Dumnezeule mare, naprasnic s'au deschis cerurile și trăsnetu pocni peste mal: parcă un vârtej de foc din nouri sfredeli pământu și drept peste Iftimița și vechilu Nastasachi s'a fost lasat: țipăt nimeni n'ar fi putut auzi, dar când m'am uitat, amândoi erau isbiți în țărână. De jur împrejur huiiau cerurile și vreun ceas ținu potopu, apoi am trecut podu și mă înfior până astăzi ce am văzut lângă niște plopi înalți cari: odată erau acolo: Iftimița și Nastasachi trăsniți, arși, negri cum îi cărbunele, amândoi trântiți cu fața'n sus. Doamne ferește, că mare-i puterea Cerului! Și-a făcut crășmărița cât și-a făcut ea de cap, apoi și pedeapsa ce i-a venit, sarața femeie, oricât de iubeață era ea, dar tânără și tare de treabă! Nastasachi acela, rău om, se legase el de multe neveste, le stricase casa la destule până ce plăti și dânsu cu vârf și îndesat pentru toate asupririle și păcătoșeniile...

Să fi auzit mata ce am plâns eu atunci de mala Iftimiței, doar c'o țără 'nainte o ascultam cum s'alinta lui Nastasachi și parc'as fi sorbit-o dintr'o 'nghițitură cât de mândruță arăta ea; apoi, după un ceas, hop s'o vezi carne friptă! Mare's puterile Celui de sus și mâniile lu...

Mă apucase și pe mine ameteala, iar când m'am desmeticit, tot răcneam ca un scos din minți pân' ce au dat fuga oamenii. Când i-au dus pe amândoi în sat, începu iarăși a turna ploaia cu vijelie, trăsnete și fulgere să socoți că-i fi pe ceia lume... Trei zile și trei nopți într'una ținu cumpăna, până la îngropare...

Parc'amu să fi fost!" șopti moș Dionisie, deschizând brațele larg în lături, voind oarecum a prinde din nevăzut chipurile și întâmplările de acum cincizeci de ani.

Pe nesimțite, jumătatea cerului se acoperise în timpul istoriei lui Dionisie Catrinariu; amândoi uitasem primejdia norilor cotropitori. Moșneagul se pregăti, aburcându-și traistele la umăr, pe băț.

— „Amu să mergem c'acuş se sparg iară nourii; pân' la fecior mai am eu vreun cesușor de drum, iar mata pe aproape n'ai unde te adăposti; se stârmește vânt, poate că nu plouă până la urmă...”

— „Și n'ai găsit în cale vreo căruță să te ducă măcar cât de cât?”

— „Pe dracu, cocoane! Au trecut ei câțiva mocofani și duși au fost înainte numai când m'au văzut oprit în mijlocul șușălei: dă-i naibii, cât am eu picioare umblu cu ele, să-i văd pe dânșii s'ajungă anii mei. Apoi, am și eu căluț cu cărucioară, dar mi-a fost milă să-l aduc așa departe... Pe aici și la munte is altfel de oameni, mai ușor te agiutorezi cu dânșii: când eram tânăr, am umblat eu dela Folticeni tocmai la Șaru-Dornei și din căruță 'n căruță gospodărescă am trecut, m'au ospătat oamenii de-ți era mai mare dragu să cutrieri satele celea, ba încă m'am ales și cu nevastă dela Sabașa... Alte timpuri cocoane dragă, atunci când nu era desime mare de oameni... nici poduri așa minunate nu se durau peste ape: iaca, pe Siret, aicea, stătea un pod sdravân de stejar, parcă-l văd ș'acuma cât era de țapân și tot trebuia să-l priponească primăvara. Acuma-i altfel... sânt meșteri mulți și pricepuți, este tren unde te 'ntorci, dar eu tot pe gios mă bat nevoile s'alerg la bătrâneță“...

La capătul podului unde apa nemișcată aproape da de bănuiră orăpastia înfricoșetoare, privea țintă în jos, către genune, o femeie tânără și încrunțată, îmbrobodită cu bariz gălbui, strângând o pasma în mâna stângă. Avea ochi mari, triști.

— „Copchilă hăi, are să te apuce amețeala: ce-ai văzut acolo în apă? rosti moș Catrinariu, cercetând-o din cap până'n picioarele desculțe dar curate.

— „N'ai dumneata grijă, bade, nu-mi vine mie amețeală c'una cu două: mă uit și eu în gios acolo unde cine cade s'a dus pe apa Sâmbetii“...

— „O fi așa cum spui tu, copchilă, da vezi că bulboana parcă cheamă la dansa suflete de om! Ce-i cu tine: pe mine nu mă prosteste nimeni, să știi că te-ai sfădit cu bărbatu sau altă lighioaie ș'acuma te-au năpădit gândurile negre!“

— „Ei și dacă m'am sfădit? Da de unde știi dumneata asta? Ești gâcitor ori vreun zodier? Ii fi năzdrăvan? — Femeia făcu ochii mari — erau înconjuțați cu cearcăne vinete, apoi pași repede de pe

pod, luând-o peste cărăriile în popușoaiile ce urcau spre căsuțele dealului. Nici măcar nu se uitase în urmă”.

— „O vezi mata? Ți-o spun eu că muiercana asta trebuie să fi pățimit ceva: nu degeaba-i așa îmbufnată și prea se uită în pustiu. Cine știe dacă nu-i făcea semne moartea s’o cheme în adâncuri? O fi lăsat-o barbatu, o fi pățit vreo pozna, tot socoteli de aesteia femeiești. După mutră arăta c’o doare ceva. Cunosc eu bine oamenii dintr’o singură ochitură. De n’ar fi avut nimic se prindea la vorbă cu noi, râdea, șugua ceva, se mai țifnoșa, după cum li-i naravul, dar de o poștă se cunoștea c’o mănâncă vreun vierme, vreo năpastă, și o fugit să scape de noi!

Hei, cocoane, eu cunosc oamenii; dă, la șaptezăci și doi de am se cuvine să-i învârți pe degete. Ia-n să-ți mai povestesc eu una bună, cum am mântuit eu un suflet chiar aicea, când era podul cel vechiu de lemn; anume câți ani sânt de atunci nu pot număra, dar cred că-s vreo patruzăci, patruzăci și doi...

Mă ’ntorceam acasă cu caru, pe ’noptate, încetișor că tare mai era încărcat, și drumu desfumat: Siretu se umflase, curgea tulbure. Tot în locu unde am văzut noi pe zăluda ceia, zăresc o mogâldeată cu capu plecat peste parapet. Măi, gândesc eu, ce caută ființa asta la pod, pe întuneric? La ce se uită ’n gios? Ce-o fi văzând? Poate că nu-i teafăr la cap, poate că-i tâlhar și eu n’aveam decât biciușca. Cine-i acolo? Ce faci acolo? Încep eu a striga, dar niciun răspuns, doar oleacă de mormăială. Mă apropiu, mărturisesc că dărdăind din dinți, și când colo talharul era o muiere despletită și smulsă. Ce cauți tu la vremea asta pe pod? o întreb eu, și ea dă s’o șteargă. Boii mergeau înainte ca de capu lor. Eu o apuc îndată de amândouă mâinile pe stafia ceia fără glas care ardea ca focu și o trag dincolo de pod”.

— „Nu ’nțelegi odată ce te întreb? Ce cauți, ca strigoii, pe pod când îi furtună și oleacă dacă te ’mpiedici te mănâncă peștii? Cine ești, nevastă, fată ce-i fi? Iaca, eu is Dionisie Catrinariu de la Vămeni”...

— „Vezi-ți de treabă și lasă-mă n plata Domnului!” gemu femeia, prăpădită ca scoasă din spital

— „Eu să-mi văd de treabă? Apoi, iacă îmi văd eu de treabă și te ’ntreb ce cauți aicea: nu care cumva ai trăit prea mult și ți s’au urit zilele? Ea se smunci odată din mâinile mele, era voinică nu glumă, numai că și eu eram vânjos pe atunci, și mai sprinten ca o măță: dintr’o săritură o prind și-i taiu pofta de fugă”.

— „Lasă-mă’n pace omule, ai ceva cu mine, îți datoresc eu

ceva? Ce vrei dela mine? Caută-ți de drum c'amuș țip! îndruga ea bâlbâind, dar eu tot mai tare o strângeam și-i spun verde: — Ii fi tu nebună, da nici de cap n'ai să-ți faci; chiteșc eu bine că nu ți-i gându curat și plănuiești vreo prostie. Hai spune ce-i cu tine, cine ești și de unde ești, c'altfel te giudec eu și te duc la jandari...

Săraca, era tare mândră fată, a dascălului dela Burdeni, om chiabur, și ca o neroadă, o pățise cu fecioru lui Tache Prisacaru, cel care ținea 'n arendă moșia mânăstirii Preutești. Ticălosu, după ce-și făcu mendrele, începu să se descotorosească de dânsa până ce-i bătu din picior, ocărând-o și hotărîndu-i să nu-i mai răsară în cale. Ce să facă fata? Multe proaste au mai pățit la fel, dar ea nu din răutate s'e duse cu dânsul, pentru că-l iubea pe păcătos. Acasă nimeni nu știa nimic despre trebușoara asta, și pozna era gata gata: rămase grea. Fata dascălului, neghioabă ca cele multe, nici una nici două să s'asvârle 'n Siret, numai vezi că dracu o trăgea 'n bulboană, dar sfinții, mai tari, o țineau pe pod până ce am trecut eu. Am boscorodit-o bine, i-am spus că-i proastă, c'o fată ca dânsa poate să-și afle alt om decât blăstămatu cela, și pentrucă se cam sbătea rău dumneaei, am legat-o frumușel în car, fac îndată cale 'ntoarsă, o duc la dascălul Ion acasă care habar n'avea că fată-sa trăia cu hoșmălău cela de Axinte. Când văzu el, omul, că-i vine acasă plocon copchila legată de car, bănui că-i lucru necurat, apoi dânsa într'una urla: omoriți-mă, omoriți-mă, v'am făcut de răs, am vrut să mă omor eu, omoriți-mă... Dascălul Ion, mare prostălan și dânsu, nu se lăsa mai pregios țipând c'o gâtue, c'o sfărâmă el, c'asa rușine în familia lui cea strașnic de mare nu s'a mai pomenit. I-am potolit eu: să nu faci una c'a asta, c'ajungi la cremenal, are s'aibă parte de dumneata iadu, doar ești adicătelea om al bisericii, ș'apoi mai bine te învredniceai să-ți păzești fata cum se cade, nu tot s'o mâi pe drumuri, s'o lași singură, s'o trimiți prin pădure. Ușor să faci copchii, dar greu să-i crești. Dacă ești așa de voinicos, apucă-l mai de grabă pe Axinte la socoteală. Că ți-i cotonogi fata nu-i mare scofală pentru dumneata care umbli la vânat de mistreți, ș'apoi dă, ca gospodâr cum ești, s'ar cuveni să-mi zici bogdaproste că ți-am adus fata teafără acasă. Și unde m'am răstit eu la dascăl și la nevastă-sa: s'o păziți deacu'nainte, c'altfel dumneata o pățești și v'alegeți cu mai mare hulă.

Am ajuns acasă hăt spre ziuă. Nevasta mă aștepta și credea că cine știe ce s'a întâmplat cu mine; poate că m'au ucis hoții, ori m'am înecat.

A doua zi, tot pe 'nserate, hop că-mi tîese 'nainte poponeț Axinte. Fără să vreau, l-am luat iute la rost: Halal fecior de gospodar, să-ți bați joc de fete ș'apoi să le trimiți la Siret să se înnece! Chie! din fața mea pocnitania pământului că-ți crăp capu cu paru ista; bagă-ți mințile 'n cap măi tărăie brău prin sate că focu gheenei are să te mănânce! Li fi tu fecior de oameni, dar ce folos că-i tatu-tu om și tu cotreanță! Hala! creștin: după ce-ți faci poftetele cu fata, o trimiți la Siret, ca s'o scăp eu și s'o duc acasă, și-mi dai de lucru să umblu noaptea 'ntreagă! De nu treceam eu așa-i c'o aveai pe suflet și te mânca iadu? Nici țigani delu Probota nu se poartă așa! In pădure ți-a plăcut fata dascălului, da s'o duci la popă ba! Dacă ți-aș trage o izbă s'ajungi de a herbeleacu drept in Siret, mare păcat n'ar fi!

Martafoiu' o rupse la fugă de-i sfârâiau potcoavele, dar tot era ei om de treabă: săptămâna cealaltă veni călare să mă strige la poartă și-mi grăi frumos: Măi Dionisie, să știi că mă 'nsor cu Anica dascălului, eu țiu la dânsa numai că mă zăpăcise de cap o muiere dela târg... nătângu de mine!

Tare m'am bucurat eu că s'a liniștit fata, dă, doară nu-i un fleac să mântui dela moarte o făptură de a lui Dumnezeu, ș'acuma-s bătrâni amândoi, au copchii, slava Domnului, toți crescuți prin școli mari și cu slujbe bune. Ei, ce spui mata, n'am isprăvit eu ceva 'n viață, cât de necăjit sânt? La război am fost, suflet de om am rupt dela moarte, trei fete am gospodărit, câteva căsute am ridicat, pe urmă cât au măsurat picioarele mele! numai eu știu, vai de mine! Sănătate să miluiască Maica Domnului și să ne fie la toți bine!

Moș Dionisie o apucă pe aceeași cărare întoarsă, unde pășise femeia cea ursuză și necăjită, fără chef de vorbă.

— „Cocoane, eu o iau pe potecă fiindcă-i de-a-dreptu, unde pui că o țără am să-l văd și pe alde Axinte Prisăcaru care stă tot în cale. Să dea Dumnezeu să ne'tâlnim și la anu pe astă vreme, tot aicea pe malu Siretului, iar eu să merg să-mi văd fecioru, ca 'n toți anii! Rămâi sănătos, și dacă vreodată am să mă rătăcesc prin târgul matale, drept la mata vin eu la hodină! De câți ani n'am mai călcat prin iarmaroc la Sfântu Ilie! Ce bine era el pe atunci când căscam gura la comedii și mă 'ndopam cu gogoase! Rămâi sănătos și să te ocolească rău!“

Moșneagul avea în glas ceva hotărît, plin de încredere. Porni domol, sprijinindu-și cu toragul său lucios de atâta purtat, traista pe umăr. Mergea molcom să-și vadă feciorul din satul căruia de

mult îi ducea dorul, și desigur că se gândea la vreo Ifiimiță de adineaori, sau la cea care trebuie să fie astăzi o bătrânică încovoiată, Anica. Toate s'au trecut, s'au măcinat de mult, și n'au rămas decât negurile Siretului, în altă lume.

L'am zărit apoi din depărtare oprindu-se iarăși, alături de o femeie cu broboadă gălbuie și fustă roșiatică: era tot amărîta de pe pod. Plecară amândoi înainte și fără îndoielă că ascoditorul Dionisie Catrinariu căuta să afle păsul tinerii mohorîte care poate să fi avut aceleași nădufuri ca și iata dascălului Ion dela Budeni. Poate că moș Catrinariu crestează la răboj încă un suflet stingher smuls din ghiarele Siretului dela pod?

Câțiva tei înfloriți dăruiau valuri de mireșme calde și îmbietoare, în stare să gomească orice măhnire, iar ploaia se răsândise dănțuind acum peste pădurile din Valea Bourei. Cel puțin să nu-l mai canonească pe bătrânul purces de acasă din zori ca să-și vadă feciorul...

Annel George Stino

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CA SA GASESC POTECA

de RADU GIR

Ca să găsesc poteca întoarcerilor mele,
cu anii — miez de pâine, firimituri de jimblă —
am semănat colnicul de foc, pe unde pașii
mi-au fost băuți de vânturi și tâlhăriți de stele.

Dar pasări de argilă și tuci îmi ciuguliră
azima dumnicată pe aspre primăveri.
Alerg și băjbâi drumuri, pe la răspântii sânger,
și nu mai văd lumina căărților de ieri.

In ceață caut semne, ruine, urme, vreme,
și 'ntreb cu geamăt mare, pădurile, de mine.
Tăcerea hohotește și cerul nu-mi răspunde,
colnicele se strâmbă, apele fug străine.

Cum, nu mă pot întoarce? Nimeni nu mă cunoaște?
De unde vin? Și nimeni nu-mi spune cine sânt?
Doar umbra mea, pe zare cum crește tot mai neagră,
ca o spânzurătoare se clatină de vânt.

Radu Gir

S G Â T I A

Comedie în 3 acte și 2 tablouri*

după Jean de la Brète

de

D. IONESCU MOREL

Reprezentată pentru întâia oară la 20 Iulie 1942 la Teatrul
„Muncă și Lumină”

CARACTERIZAREA PERSONAGIILOR PRINCIPALE

D-na LAVALLE: 60 de ani. Urită. Voce țipătoare. Mers greoi. Statură ridicol de înaltă. Slabă. Femeie foarte rea și aspră.

REINE: nepoata d-nei Lavalle. Are 16 ani. Statură mică, însă proporționată. E frumoasă, inteligentă, vioaie, spirituală.

PREOTUL: gras, dolofan. Părul alb. Persoana lui personifică bunătațea. Înțelept.

PAVOL: unchiul Reinei. Are 60 de ani. Om cântărit la vorbă și în fapte. Adevărat aristocrat.

BLANCHE: fata lui Pavol. Are 17 ani. Înaltă, frumoasă. Mersul și gesturile, încete și armonioase. O fizionomie mândră.

MAIORUL DE COMPART 55 de ani. Distins. Părul alb. Om blând.

PAUL DE COMPART fiul Maiorului, 28 de ani. Bărbat frumos. Fire vioaie. Plin de tinerețe.

KERVELOCH: 30 de ani. Distins. Bine făcut.

D-na și d-l MALTOUR prietenii casei Pavol. Oameni de bună societate.

MALTOUR (Fiul): fiul lor — 23 ani. Frumușel. Timid

DISTRIBUȚIA :

REINE	d-na Margareta Lascu
SUZON	d-na Mimi Rovințescu
PREOTUL SATULUI	d. Cezar Rovințescu
D-NA LAVALLE	d-na Nelly Nicolau
PAUL DE COMPART	d. George Voinescu
UNCHIUL DE PAVOL	d. Virgil Vasilescu și Ion Manta

*) Reprezentarea acestei piese este cu totul oprită fără învoirea autorului

BLANCHE DE PAVOL	d-ra Yarodara Nigram
MAIORUL DE COMPART	d. N. Mihuş
D-NA MALTOUR	d-na Elena Body
D-L MALTOUR	d. George Iliescu
MALTOUR-fiul	d. Costin Iliescu
D-L de KERVELOCH	d. Geo Barton

Dirrecția de scenă : d. VICTOR ION POPA

ACTUL I.

O odaie modest mobilată.

O fereastră mare în fund, care dă într'o grădină.

Pe fereastră se află câteva ghivece cu flori.

Două uși pe dreapta — prin cea dintâi se merge afară spre ieşire, prin cea de a doua, în celelalte încăperi ale casei.

În odaie se află o mică bibliotecă cu cărți. O masă de lucru, cu caiete, cărți, etc. În mijlocul odăii, o altă masă ; în jurul ei câteva scaune. O sobă, iar lângă ea un jilț. În perete o oglindă.

SCENA I.

BCU Cluj / Central Library Cluj
REINE — SUZON

(La ridicarea cortinei Reine se aranjează în oglindă. Suzon pune ordine prin odaie).

REINE: Aşa, scumpă oglindă, prietenă credincioasă ! Acum, Reine, ești cu totul alta ! Ba chiar nostimă, nu Suzon ?

REINE : Sigur, d-ră. Sunteți foarte frumoasă.

REINE: Atunci, mătuşa, de ce spune că sunt urită, stârpitură, pitică ?

SUZON : Păi de, pe lângă, dumneaei, chiar că păreți pitică.

REINE : E chiar caraghios de înaltă, nu ? Când vorbesc cu ea, trebuie să ridic capul așa de sus, ca și cum m'aş uita în vârful unui plop.

SUZON : *(Râde)*. Cam așa, d-ră.

REINE : Este nesuferită ! Nu are decât vorbe urite pentru mine. Bietul unchiuleț, pe care nu l-am cunoscut ! Eu cred, că din pricina ei a murit așa de timpuriu. De altfel, ar fi în stare să omoare un regiment de bărbați.

SUZON: Dar o biată lumânare ca dânsul... cum să nu-l bage în mormânt... !

REINE : Cel puțin, sârmanul unchi, este mort... dar eu sunt mai rău ca el, sunt îngropată de vie....

SUZON : Vai, de ce spunei asta, d-ră ?

REINE¹ : Gândește-te, buna mea Suzon, trăiesc de la vârsta de doi ani — din câte s'a spus că aveam când am fost adusă aici — în colțul acesta de țară, departe de oraș, de lume...

Mai rău ca pustnicii... Singurul eveniment fericit, este venirea zilnică a preotului.

SUZON : Bunul părinte, vă iubește d-ră.

REINE : Și eu îl iubesc, Suzon, deși vrea cu tot dinadinsul să mă'ndoape cu toată știința pe care o cunoaște....

SUZON : *(se uită pe fereastră)* Uite-l că și vine... *(iese)*.

SCENA II

REINE, PREOTUL, D-NA LAVALLE

PREOTUL : *(Intră)* Domnul cu tine, copila mea...

REINE : *(Ii sărută mâna)* Sărut mâna, părinte.

D-NA LAVALLE : Vezi, Părinte, fă-o să-și vâre mințile în cap, că zăpăcita asta îmi mănâncă zilele.

PREOTUL : *(O amenință cu blândețe cu degetul. Se așează la masa de lucru, scabate tabachera, o pune pe brațul fotoliului și lecția începe. Preotul prizează tabac din când în când)*. Ia să văd caietul, copila mea. Ce ai făcut pe ziua de azi ? *(se uită la caiet)*. Bine, foarte bine. *(In acest timp, Reine îl privește și pufnește în răs)*. Fii cuminte, ce-ai găsit de râzi ? *(Reine râde și mai tare)*.

D-NA LAVALLE : *(cu răutate)* Dobitoaco, iar începi ?

PREOTUL : *(Dă din cap cu blândețe)* Tinerețe, tinerețe...

D-NA LAVALLE : Cum părinte, asta e tot ce-ai găsit să-i spui ? *(se adresează fetei)* Spune numai decât, de cine râzi ?

(Reine tace)

D-NA LAVALLE : Scoală-te de pe scaun și răspunde... N'auzi ?...

PREOTUL : Spune copilă...

REINE : Nu pot. M'am gândit la ceva și nu mi-am putut stăpâni răsul. Și ce rău am făcut cu asta ?

D-NA LAVALLE : Am să-ți tai eu pofta să mai râzi de mine.

PREOTUL : Nu, d-nă Lavalle, nu a răs de d-voastră. Cine știe ce năzbâtii i-au trecut prin cap...

D-NA LAVALLE : Asta dovedește cât de puțin îi e mintea la lecții. Mărturisește, de cine ai răs ?

PREOTUL : Spune, copila mea, te rog !

REINE : Ei bine, iată : de rândul acesta nu am răs de d-ta, aproape uitasem că ești aci cu noi.

D-NA LAVALLE : (*Furioasă*) Ce spui ?

REINE : Bunul meu părinte, am să mărturisesc, dar îmi făgăduiești că nu te superi ?

PREOTUL . Făgăduiesc.

REINE : Uite, stând așa, mă apucasem să număr petele de pe antiriul dumatile și îmi ziceam : de ies cu soț, scap de palma mătușii pe ziua de azi; nici n'am sfârșit numărătoarea și...

D-NA LAVALLE : (*Intrerupând*) Auzi, auzi, obraznicie!

PREOTUL : (*Stăpânindu-și răsul, dă din cap*) De data aceasta, pentru că am făgăduit, te iert; însă pe viitor, de se mai întimplă, vei fi pedepsită.

D-NA LAVALLE : Vei încasa tu pentru asta.

REINE : Vezi, părinte? Nu era mai bine să nu spui?

PREOTUL : D-ră, să trecem la lecții și, te rog, fii atentă. Să vedem ce știi despre istoria Romanilor. Suntem la Mucius Scervola.

REINE : Ei, bine, părinte, nu înțeleg de ce să învăț un lucru care nu-mi place ? Istoria Romanilor și a Grecilor !

PREOTUL ? De ce nu-ți place ?

REINE : (*In șoaptă, privind către d-na Lavalle care împletește la ciorap. Se apropie de preot și spune*) Nu știu de ce, dar în mintea mea, am hotărît, că ei semănau cu mătușa, sau că mătușa seamănă cu ei, cum vrei — și în ziua când am făcut această asemuire, au fost judecați, condamnați și executați în închipuirea mea.

PREOTUL : (*Arată sfios spre mătușe, spre a-i aduce aminte că e acolo. Fata râde în ascuns*) Cu toate acestea, copila mea, va trebui s'o înveți... Să vorbim despre Mucius Scervola... (*Autoritar*) Am zis...

REINE : Mucius Scervola și-a ars mâna ca s'o pedepsească că s'a înșelat ! (*pauză*) Asta dovedește că a fost un prost.

PREOTUL : (*Tresare de indignare*). Un prost ai zis ? Și pentru ce ?

REINE : Desigur — pentru că pierderea mâinei, nu îndrepta greșala că Porsena a rămas viu.

PREOTUL : Așa e, însă Porsena s'a speriat și a ridicat asediul nu-mai decât.

REINE : Aceasta înseamnă, că Porsena era un iepure fricos.

PREOTUL : Fie, dar Roma a fost scăpată... Și din meritul cui ? Datorită lui Scervola, actului lui de bravură.

REINE : Un lucru nu înțeleg. D-ta care tremuri la gândul că ți-ai putea arde vârful degetului dela mână, d-ta care ești un fricos....

PREOTUL : Eu... eu... ?

- REINE : Da, da, știu că ți-e frică chiar să te înapoiezi seara acasă pe întuneric... și d-ta, te entusiasmezi în fața actelor de bravură ! Ba, ceva mai mult, vrei să mă faci să admit și eu pe viteazul d-tale... Ei nu, — spun încă odată ce-am spus.: A fost un prost, un mare prost...
- PREOTUL : (*revoltat, strigă*) Când copiii se încumetă se judece, muritorii aud multe prostii.
- REINE : Părinte, d-ta m'ai învățat zilele trecute, că judecata este cel mai frumos dar al omului.
- PREOTUL : Fără îndoială, atunci când cineva știe s'o întrebuițeze. Dar eu vorbeam de omul format, nu de fetețe mici.
- REINE : Părinte, pușorii de pasăre își încearcă sborul la marginea cuibului....
- PREOTUL : (*Puțin deconcertat, își înfoaie părul enervat*) Greșești, copila mea ! Mândria ta o socotesc ca un mare păcat... și află, că nu-ți voi mai răspunde la toate prostiile ! Cu asta am încheiat ! D-ră Lavalles, fă bunătatea și recitește istoria împăraților Romani, ca să nu mai confunzi pe Tiberiu cu Vespasian.
- REINE : Bunul meu părinte — te-am mahnit... De câte ori te superi pe mine îmi spui „d-ră Lavalles“. De ce ? Să-i lăsăm pe Romani în plata Domnului, oamenii aceștia mă plictisesc. (*Vrea să-l înfricoșeze*) Știi, de-ai fi trăit pe timpul lor, te-ar fi fript de viu sau ți-ar fi scos limba și unghiile, te-ar fi tăiat bucățele să te facă pateu (*Preotul la aceste cuvinte se cutremură*).
- D-NA LAVALLES : Reine, asta face parte din lecție ?
(*Reine nu răspunde*).
- PREOTUL : (*Autoritar*) Să trecem la istoria Franței.
- REINE : Asta, da ! Să vorbim despre Francisc I.
- PREOTUL : Iar Francisc ?
- REINE : Părinte, d-ta care ai atâta dragoste pentru regii Franței, bag de seamă că nu prea iubești pe Francisc, de ce ? (*În acest timp, mătușa adoarme cu lucrul în mână*) O ! Ce om minunat ! Frumos, înalt, bine făcut, cu o barbă ascuțită, uite așa (*arată*) Oare e cu puțință să fie bărbați așa de frumoși ? (*Din ce în ce mai înflăcărată*) O inimă de cavalier. Incuraja literile, artele. Ii plăceau femeile ! Pe Anne de Pisseleu însă o iubea cel mai mult, și de aceea i-a dăruit ducatul Estampe. Vezi, părinte, Francisc I, era un înțelept. Ducea o viață plină de plăceri, nu ca mine, aici, în colțul acesta de țară, unde sunt osândită să trăiesc printre iepurii și găinele mătușei Lavalles și printre servitori.

(Aude pe mătușa sforăind: îl face atent pe preot și își stăpânește râsul) Și... dumneaei... mătușa! Vezi-o părinte, cum doarme și sforăe? De ce nu s'o fi culcând frumușel în pat? Zilnic, la ora lecției, își ia ciorapul, se așează în fotoliu ca o plăcintă, — chipurile să supravegheze! Cel puțin dacă ar înțelege ceva, dar... tufă, părințele! Face așa numai ca să aibe prilej de ceartă. Auzi-o, auzi-o! (Preotul privește. Își stăpânește râsul, apoi îi face semne cu teamă să tacă) Vezi, de ce-l iubesc eu pe Francisc I? El nu avea mătușe ca d-na Lavallo! Pe urmă propovăduia Sf. Virtutea a carității pe care o iubești sfinția ta, și asta, știi de ce? Pentru că iubea femeile!

PREOTUL : (FuriOS, sare în sus) Cred că e momentul să sfârșești....

REINE : Părinte nu te supăra, dar nu văd ce rău a putut să-ți faci sfinției tale, Francisc I, de te înfurii când vorbesc așa de frumos despre el? Un om bun, vesel și care iubea așa de mult femeile! Dacă aș fi trăit în acele vremuri poate m'ar fi iubit și pe mine.

PREOTUL : (Face ochii mari și ridică mâinile spre cer) O! Doamne, ce vorbe aud din gura unei copile!

REINE : O copilă care împlinește chiar astăzi 16 ani.

PREOTUL : Să trăiești și să-ți dea Domnul minte, să nu mai vorbești prostii. (In acest timp îi cade tabachera făcând șgomot. Mătușa se trezește?)

D-NA LAVALLE : (Speriată). Ce s'a întâmplat?

REINE : (Se pleacă, dă tabachera preotului, după ce o arată mătușii)
O tabacheră care turbură somnul mătușii.

D-NA LAVALLE : Doamne! Cum m'am speriat!

REINE : O să-ți treacă, dacă stai liniștită... (mătușa o privește cu ură)
Spune drept părinte, ce, nu ar fi fost bine să fiu eu în locul d-nei Pisseleu?

PREOTUL : Sfântă Maică Precistă, copila asta are astăzi pe necuratul în ea. A turbat...

D-NA LAVALLE (Pune acul în coc și spune indignată) Ce-ai mai făcut? Dă-o afară, dacă este obraznică!

PREOTUL : (Impăciuitor) Nu, n'a făcut nimic. (către Reine) Dar unde ai citit toate acestea?

REINE : (Mândră) Intr'o carte.

PREOTUL : Cine ți-a dat-o?

REINE : (Misterioasă) Aceasta este o taină!

PREOTUL : Și cum poți repeta toate grozăviile astea?

D-NA LAVALLE : Dar ce-a zis, părinte ?

REINE : Grozăvii ! Francisc I iubea femeile și era darnic cu ele.
D-ta nu le iubești ?

PREOTUL : (*Autoritar*) Taci odată, Reine, ajunge... !

REINE : Dar bine, părinte...

D-NA LAVALLE : Obraznico, n'ai auzit să taci ?

PREOTUL : Linișteți-vă doamnă, mă lămuresc eu cu Reine (*către Reine*) Ascultă, copilă, ce vezi de laudat în purtările lui Francisc I ?

REINE : (*Imbufnată*) În fiecare zi d-ta îmi predici iubirea pentru aproapele tău. Ei bine, găsesc că Francisc I se ținea de învățăturile d-tale, deoarece iubea femeile. Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși, pentru dragostea în D-zeu...

PREOTUL : (*Răsuflând ușurat, își șterge nădușala de pe frunte, apoi, ținând ambele mâini pe pânțele, râde cu hohote*) Da ? De asta ?

REINE : (*Intimidată și nedumerită începe să plângă*) Părinte, de ce râzi de mine ? Imi dau seama ce proastă am fost să învăț. Am laut cărți în ascuns, le-am citit să-ți dovedesc că știu mai mult decât scrie în cărțile mele — am vrut să-ți fac plăcere. M'am canonit, numai și numai să te fac să admiri pe Francisc I și, drept mulțumire, sfinția ta, râzi de mine, și de ce ?

PREOTUL : (*O mângâie*) Bună copilă, nu știam că ai atâta dragoste pentru oamenii miloși care iubesc pe aproapele lor.

REINE : Nu văd ce e de râs în asta.

PREOTUL : Ei, hai să ne împăcăm.

(*Reine rămâne tot imbufnată*).

PREOTUL : Astăzi sfârșim mai de vreme cu lecțiile. Am puțină treabă la biserică... Restul, pe mâine. Vei învăța din istoria Romanilor, dela pagina 60, la pagina 82, — dar bagă de seamă, că-ți voi da să faci rezumat în scris, chiar în fața mea... ceea ce am făcut acum nu prea a fost lecție, ci mai mult o pierdere de vreme... (*se scoală și îi spune în șoaptă*). Acum știu de unde iei cărțile cu lecturi neîngăduite; deci voi avea grije de cheia dela bibliotecă. (*In acest timp se îndreaptă și ia cheia dela bibliotecă*).

D-NA LAVALLE : Pleci așa de grabă, părinte ? Te-a supărat ?

PREOTUL : Nu, doamnă, dar am treabă la biserică. (*Către Reine*).

Cu bine, copilă. (*O sărută pe frunte*).

(*Reine se scoală și-i sărută mâna, face un compliment*)

D-NA LAVALLE : (*Se ridică să-l conducă până la ușă*). Cu bine părinte.

SCENA III

ACEIAȘI, FĂRĂ PREOT

(D-na Lavalle se înapoiază furioasă, se apropie de Reine, o zguduie de mână). Zăpăcito ! Stârpitură ! Ce-ai zis ? Ce-ai făcut de a plecat preotul așa de vreme ? L-ai supărat ?

REINE: Mătușe, de ce te înfurii, când nu știi nici despre ce e vorba... ? Habar nu ai d-ta ce este aia Istoria Franței !...

D-NA LAVALLE : Nu, nu știi ? Am auzit foarte bine ce i-ai spus preotului, obraznico!

REEINE: Mă îndoiesc c'ai auzit, deoarece sforăiai grozav; — și dacă, într'adevăr, ai auzit ceva, mă întreb ce-ai putut înțelege?

D-NA LAVALLE: Așa? Poftim atunci... (îi dă două palme și iese furioasă. Reine începe să plângă. Apoi se potolește și se înfundă într'un fotoliu).

SCENA IV

REINE, D-NA LAVALLE, SUZON

D-NA LAVALLE: (Se uită pe fereastră în cameră și o caută pe Reine. Nu o zărește unde stă ascunsă. O chiamă) Reine... Reine!... (Către Suzon) Nu-i aci. Unde s'o fi dus demonul ăsta de fată...?

Așa... Suzon. Ia ghivecile de pe fereastră și pune-le jos, să le ude ploaia care vine... Treaba asta putea s'o facă și pipernicita aia de Reine, dar ea e leneșă, nu vrea să facă niciun fel de treabă... Iar tu, Suzon, să nu te mai amesteci în lucruri care nu te privesc...

SUZON: Așa am să fac, d-nă, dar totuși, cred că greșiți; fata nu mai este o copilită pe care puteți s'o mai băteți. Luați seama să nu se plângă unchiului ei, d-l de Pavol, care o poate lua ori când de la noi...

D-NA LAVALLE: Unchiul ei! Hm, ce știe ea despre el? Cum vrei să se gândească la unchiul ei, când nici nu-l cunoaște!...

SUZON : Mititica este destul de șireată, — nu e nici proastă... Puțin numai s'o ajute ținerea de minte și vă trimite la plimbare dacă vă mai purtați așa cu ea; și pe urmă, tot venitul pleacă odată cu păsărica noastră... Și atunci, ce vă faceți ? Cu ce trăiți ?

D-NA LAVALLE: Eu înțeleg să n'o mai bat, dar... (au isprăvit, cu ghivecile de flori și se îndepărtează. Reine a ascultat această convorbire. Se scoală de pe scaun, se duce până la fereastră, apoi se înapoiază în scenă).

SCENA V

REINE (singură)

REINE: Doamne !... Doamne !... Ce descoperire !... Am un unchiu !
Deci, acest unchiu ar putea să mă ia la el... să mă scape
de iadul de-aici...

SCENA VI

REINE, apoi SUZON,

SUZON: (intrând). D-ră, d-na Lavalle vă pofteste să luați ceaiul.

REINE: (Furioasă). Spune mătușei că nu-mi e foame. Să mănânce
singură cât o pofti. Eu nu vin...

SUZON: Cum, să stați nemâncată ? Vă îmbolnăviți, zău, d-ră...

REINE: (Autoritară). Am spus odată, nu viu. (Privește o clipă pe
Suzon, o ia de mână și o trage puțin spre ea. Suzon e în-
spăimântată). Ascultă, Suzon, tu crezi că pe tot globul se
mai găsește o femeie așa îndrăcită ca mătușa mea ?

SUZON: (Speriată). Vai de mine, d-ră, să nu vă audă.

REINE: Ei, și ? Eu îți spun însă că am sfârșit cu robia. Nu va mai
pune ea palma pe obrazul meu. Asta s'o știi, niciodată,
niciodată... !

SUZON: (Inspăimântată). Doamne !

REINE: Acu știu cum să mă răsbun pe ea.

SUZON: (Speriată). Maică prea Curată, vino în ajutorul nostru.

REINE: (Nervoasă). Ce, dacă pe tine și pe bucătăreasă, precum și
pe toți din jurul ei îi bruftuește, crede că și cu mine se
poate purta la fel ? (Reine apucă din nou de mână pe Suzon).
Ascultă, Suzon, e adevărat că eu am un unchiu și că-l
chiamă Pavol ? Că eu sunt bogată și ea trăește din banii
mei și totuși, îi sunt sclavă și mă bate ?...

SUZON: Doamne, d-ră, cine v'a spus și năzbâtiile astea ?

REINE: Nu te privește, dar țin să-mi răspunzi. Spune-mi unde
stă unchiul meu, domnul de Pavol ?

SUZON: Ce vorbe sunt astea, d-ră ?

REINE: Vreau să știu, Suzon, n'auzi ?

SUZON : Pentru numele lui D-zeu, d-ră, n'am ce să vă răspund, pentru că nu știu nimic...

REINE : Minți, Suzon, minți!... Nu mi s'a pomenit niciodată de unchiul Pavol... Oare de ce mi-ați ascuns?... Ca să fiu cât mai mult jefuită și în același timp și palmuită, nu ?

SUZON : D-ră Reine, de unde știți dvs., toate acestea... ?

REINE : Am auzit adineauri, uite, de colea, din fotoliu, când ai luat cu mătușa ghivecile de flori de pe fereastră... Am auzit vorbă cu vorbă...

SUZON : Ei bine, d-ră, dacă ați auzit, nu mai e nevoie să mă siliți să vorbesc. *(Vrea să plece. Reine se repede și o reține)*. Ascultă, Suzon, tu ai fost totdeauna bună cu mine — și nu odată ai sărit să mă scapi de pumnii grei ai mătușii. Buna mea, Suzon, îți voi păstra recunoștința vecinică, dacă vei alerga la preot și-i vei spune să vină fuga aici, până nu începe ploaia.

SUZON : Vai de capul meu d-ră, dar ce v'a spune d-na Lavalle?

REINE : *(Cu un aer grav, cu ochii spre cer și cu mâna pe inimă)*. Tu ești credincioasă, Suzon, și știi că o faptă bună e văzută și răsplătită de Domnul din cer.

SUZON : O să mă omoare doamna, când va afla .

REINE : Te furișezi, treci drumul, cotești la dreapta și ai ajuns. Intr'o fugă ești înapoi. Nu știe nimeni, iar eu nu voi scoate o vorbă, chiar dacă scorpionul mă va trage în țepă ! *(o întoarce și-i face vânt spre ușe)*. Hai, fă-te nevăzută, nu mai pierde timp.

SUZON : *(Iese)*. Doamne! Doamne! Ce să mă fac?

SCENA VII

REINE *(Singură)*

REINE : *(Singură ; gândește o clipă)* Așa... Vasăzică, mătușa ia ceaiul; Perrine, care de obicei o servește, trebuie să fie lângă ea; și-acum Reine, împlinește-ți gândul... *(bucuroasă, iese fuga)*.

SCENA VIII

D-NA LAVALLE

D-NA LAVALLE : *(Intră după o mică pauză și chiamă)*. Reine! *(Se uită, n'o vede)*. Reine! Unde s'o fi ascuns, zăpăcita? *(Iese și strigă)* Reine, Reine...

SCENA IX

REINE

REINE: *(Intră după ce a ieșit d-na Lavalle. Se furișează înăuntru tiptil pe cealaltă ușă).* Uf, gata! Acum d-nă Lavalle, ți-am dat de lucru. Caută-ți orătăniile, prinde-ți iepurii, vaca...

SCENA X

REINE, apoi D-NA LAVALLE

D-NA LAVALLE: *(Intră speriată).* Unde e Suzon?...

REINE: *(Calmă).* Vezi bine că aci nu este! Dar ce este? A luat casa foc?

D-NA LAVALLE: Nu, dar a intrat diavolul la noi în ogradă. Vaca a scăpat și s'a dus în câmpul de orz, îl prăpădește. Claponii au sburat pe acoperiș, iepurii au dat năvală în grădină și au să distrugă tot zarzavatul. Doamne, Doamne, ce să mă fac! Și nu e nimeni care să-mi dea o mână de ajutor.

REINE. *(Ia un aer de compătimire).* Nimeni. Vai, ce mare necaz!

D-NA LAVALLE: Dar unde o fi Suzon? Parcă a intrat în pământ! Cine a putut să le dea drumul, cine? *(Vrea să iasă, se întâlnește în prag însă cu Suzon, care abia mai răsufală de oboseală).*

SCENA XI

ACEIAȘI — SUZON

D-NA LAVALLE: *(Către Suzon).* Unde ai fost? Ai prins vaca?

SUZON: Care vacă?

D-NA LAVALLE: Iepurii?

SUZON: *(Nedumerită)* Care iepuri? *(Se uită la Reine și-i face semn că vine preotul).*

REINE: *(Bucuroasă).* Dați fuga să-i prindeți... *(D-na Lavalle și Suzon ies).* Ha, ha!... A început bine răsbunarea!

SCENA XII

(Reine singură — după puțin intră preotul)

PREOTUL : *(Intră speriat. Reine îl întâmpină și-i sărută mâna. Obosit)* Uf... Nu mai pot... Am alergat... Ce s'a întâmplat?.. Cum m'am speriat... Ce este? Vorbește!

REINE : Ia loc, părinte! *(Preotul se așează. Se șterge pe frunte)* Părinte, ai mai văzut un monstru mai îngrozitor, ca mătușa mea?

PREOTUL : Ce înseamnă vorbele astea?

REINE : Știi ce mi-a făcut? M'a bătut! Ei da, m'a bătut!

PREOTUL : *(Mirat)* Bătut?

(Reine se plimbă neliniștită prin casă; preotul se ține pas cu pas de ea).

PREOTUL : Cum se poate?

REINE : *(Vrea să-și scoată bluza să-i arate)* De nu crezi, stai să-ți arăt urmele pe brațe.

PREOTUL : *(Pleacă ochii în jos — o oprește)* Nu, nu este nevoie, te cred pe cuvânt.

REINE : Să mă bată, în ziua când am împlinit 16 ani! O! Dacă ai ști cât o urâsc. *(Bate furioasă cu pumnul în masă; o doare și suflă pe el)* Uf!

PREOTUL : Liniștește-te și spune-mi ce ai făcut?

REINE : Nimic!

PREOTUL : Cum nimic?

REINE : Foarte simplu. Cum ai plecat, s'a năpustit ca un balaur asupra mea și harș, două palme... O ciură!

PREOTUL : *(impăciuitor)* Haide, haide, Reine! Chiar dacă d-na Lavalle a greșit, tu trebuie să fii bună și să-i ierți asprimile...

REINE : *(Energetică, se plimbă cu pași mari prin odăie)* Nu, asta nu, niciodată! Niciodată!...

PREOTUL : *(Se plimbă și el în sens invers. Conversația urmează).* Trebuie să fii înțeleaptă, Reine și să înduri această umilință drept un canon pentru iertarea păcatelor...

REINE : Păcatele mele! Ha, ha, ha... *(Inalță ușor din umeri oprindu-se din mers)* Sfinția ta, știi prea bine că sunt atât de mici că nici să nu ne dăm osteneala să vorbim de ele.

PREOTUL : *(Stăpânindu-și râsul).* Așa este.... Dar neavând păcate, ești o adevărată sfântă și fiind o sfântă — suferă cu resemnare, supărările, pentru dragostea lui D-zeu.

REINE : Asta nu! Eu iubesc pe D-zeu. Dar vreau ca și El să mă iubească pe mine — da, da, nu te încrunta, părinte, să mă iubească atât încât să nu fiu nenorocită...

PREOTUL : Doamne, ce gânduri îți trec prin cap!

REINE : Află, părinte, că sunt hotărâtă să mă răsbun...

PREOTUL : Reine, faci rău. Mai bine stai lângă mine și mă ascultă.
(*Se așează amândoi pe canapea.*)

REINE : Răsbunarea e plăcerea zeilor !... (*In acest timp dă să prindă o muscă.*) Uf... mi-a scăpat musca !...

PREOTUL : Lasă muștele și fii liniștită...

REINE : Și cum îți spuneam, am să iau o sabie și voi tăia capul mătușii, întocmai ca Iudita lui Holopherne !... (*Reine se scoală de pe canapea și se plimbă agitată prin casă, apoi, după puțin, se oprește în fața preotului*) Bunul meu părinte, nu te speria, nu o omor, am un' alt mijloc de răzbunare împotriva ei...

(*Vorbește cu pauze și în șoaptă*) Sfinția ta ai auzit de un unchiu al meu, de unchiul Pavol ?

PREOTUL : (*Surprins*) Pavol ? Unchiul ?

REINE : Da da, repet, unchiul de Pavol... Nu se poate să nu știi, sunt sigură...

PREOTUL : (*Incurcat*) Da... E adevărat, ai un unchiu... Am auzit de dânsul... sunt ani de-atunci... dar, nu l'am văzut niciodată... Eu nu mă duc nicăeri, la mine nu vine nimeni.

REINE : Te înțeleg, părinte... deși poate de mult ar fi trebuit să-mi spui, însă am aflat singură. Soarta a fost de partea mea de astă dată... Vreau să știu unde stă unchiul meu ?

PREOTUL : Cred... că... tot la castelul său din Pavol.

REINE : Atunci, dacă am să-i scriu, o să primească rândurile mele ?

PREOTUL : Fără îndoială...

REINE : Părinte, răzbunarea e găsită. Sfinția ta, știi că dacă mătușa nu ține la mine, ține în schimb la banii mei din cari trăește ?

PREOTUL : De unde știi tu toate astea ?

REINE : Chiar prin gura mătușii am aflat taina vieții mele ! E de necrezut și totuși așa este... Vorbea cu Suzon... Habar n'avea c'o aud... Suzon o sfătuia să nu se mai poarte prost cu mine și amândouă se temeau grozav să nu aflu despre acest unchiu al meu și să mă duc la el... Plecată eu, îi vor pleca și banii mei... Chiar m'am gândit s'o ameninț că-i scriu ! Și nu se știe dacă n'o să fac așa într'o bună zi. Ce, n'am dreptul să scriu unchiului meu ?

PREOTUL : Dimpotrivă, e un lucru nevinovat !

REINE : (*Bate bucuroasă din palme*) Vezi, vezi că-mi dai dreptate, părinte !

PREOTUL : Da, însă numai în parte. E adevărat că nu trebuie să fii bătută, dar nu-ți dau voie să fii necuviincioasă ; amintește-ți că d-na Lavalles, chiar dacă are cusururile ei, este mătușa ta și trebuie s'o respecti și să nu fii arțăgoasă.

REINE : Părinte, îmi pare rău că nu pot făgădui nimic — și ca să spun cinstit — mă jur să fac tocmai pe dos tot ce-mi-ai spus d-ta.

PREOTUL : Dar asta este o mică revoluție.

REINE : Nu mică : Mare... !

PREOTUL : (*Supărat*) D-ră Lavalles, fă-mi plăcerea să mă ascuți. Mă faci să-mi pierd răbdarea ! Ai să mă omori !

REINE : (*Drăgăstoasă*) O, bunule părinte, spune-mi orice vrei, dar nu-mi vorbi de moartea d-tale. Te iubesc din tot sufletul, ești singura ființă pe lume pe care o iubesc. Pe ea însă, o urăsc și nu-mi pot schimba inima.

PREOTUL : Ce copil rătăcit.... Dar unde este d-na Lavalles ?

Dânsa știe că ai trimis pe Suzon după mine să vii din nou aci ?

REINE : Doamne ferește ! Nici nu trebuie să afle ! Și în vreme ce Suzon era după d-ta, eu aici, acasă, am încercat să-i fac un pic de sânge rău și cred că am isbitit...

PREOTUL : Ce ți-a mai trecut prin cap ?

REINE : M'am strecurat prin livadă și am dat drumul la toate orătăniile. Acum aleargă cu limba scoasă după ele. Știi, puțină mișcare, amestecată cu venin... (*se aude de afară glasul d-nei Lavalles*) Auzi-o, vine ! Nu spune că te-am chemat, ai venit să iei tabacherea care o uitaseși.

PREOTUL : (*Scandalizat*). Cum ? Să mint ?

REINE : Pentru o faptă bună, părinte ; știi... mă bate : — nu ți-e milă de mine ?

PREOTUL : (*Cu mâinile spre cer*) Doamne ! Adună-i mințile !

SCENA XIII

ACEIAȘI — D-na LAVALLES.

D-NA LAVALLES : (*Intră obosită. Dă cu ochii de preot*) Uf ! (*Cade pe scaun*). M'a omorît ! M'au omorît ticăloși !...

PREOTUL : Liniștiț-vă doamnă, ce s'a întâmplat ?

D-NA LAVALLES : Necuratul, părinte ! Găinile, vacile, iepurii, mi-au prăpădit tot. Doamne, ce mă fac ? Cine le-o fi dat drumul ? (*către preot*). Ia loc, părinte. Ce te aduce din nou la noi ?

REINE : Necuratul.

PREOTUL : (*Incurcat*). Păi... am... venit...

D-NA LAVALLE : D-zeu te-a adus, că sunt într'o stare...

REINE : (*Ținându-și răsul*). Vezi, D-zeu... !

D-NA LAVALLE : Ce zici ?

REINE : Nimic. Mă duc să aduc părintelui o dulceață. (*iese*).

SCENA XIV

ACEIAȘI, FĂRĂ REINE

D-NA LAVALLE : Of ! Părinte, să vezi nenorocire, mi-au prăpădit tot și ticăloasa asta de Reine, nici nu se mișcă.

PREOTUL : Poate n'a știut...

D-NA LAVALLE : Dar ce, e surdă ? Am țipat cât m'a ținut gura.

PREOTUL : Lăsați, doamnă, nu vă mai necăjiți, o să se limpezească toate.

D-NA LAVALLE : Dar paguba ? Dar supărarea care-mi slăbește și mai mult inima ?

PREOTUL : Acum liniștiți-vă, vă faceți rău.

D-NA LAVALLE : Cui îi pasă de răul meu, părinte ? Să fiu bolnavă n'are nici cine să mă îngrijească.

PREOTUL : Aveți pe Reine, doamnă.

D-NA LAVALLE : Reine, e un copil rău — fără suflet. Un șarpe. (*In acest timp Reine intră și aude*).

(Urmare în numărul viitor)

D. Imeson Marel

ORIZONT PUSTIU

de G. ȘT. CAZACU

*Se svârcolesc pe ceruri nori de lavă ;
Și'n toamna asta tristă și jilavă,
Sonorizând metalic, — parcul — plânge
Potop de frunze, picurări de sânge...*

*Ca după cataclism, printre ruine,
M'am căutat azi, suflete, pe mine !
Măcar că nu e piatră lângă piatră,
Am regăsit întâia noastră vatră.*

*In toamna asta tristă și târzie,
Pe cine s'așteptăm ca să mai vie !
...Pe-altarele, de idoli văduvite,
Plâng dorurile noastre ostoite.*

G. Șt. Cazacu

CRACIUNUL ÎN STEPĂ

de AL. AL. LEONIESCU

Viscolul, după ce gonise o noapte și o zi nesfârșitul pustiu al stepei și după ce urlase ca o fiară în cei câțiva salcâmi cu ramuri puține dela marginea satului căzăcesc, se potoli înspre seară, retrăgându-se, pe nesimțite, înspre zăpezile Nordului de unde pornise. Cerul, care părea jos sub biciuirea năprasnică a viscolului, se ridica odată cu seara sus, înseninat, prins în cuiele de aur ale stelelor. De undeva, din fundul neștiut al stepei, luna se înălța întreagă, rotundă, ca un disc de aramă. Si'n locul viscolului care se astâmpăraseră, năvălea, ca un răsuflet al morții, gerul cumplit al nopților de iarnă rusești. Pe nesfârșitul stepei zăpada scânteia sub lună, orbind vederea și înșelând ochiul. Totul părea adormit, mort de veacuri în această lume de ghiață și zăpadă. Numai cele câteva fumuri cari se înălțau spre cer dela hogaagurile umilelor case căzăcești, arătau că, totuși, aici în nemărginitul stepei, se mai află și așezări omenești.

O unitate de infanteriști români și o alta de infanteriști germani, sprijinite de două baterii de câmp românești, ocupau acest sat căzăcesc din stepă, socotit drept post înaintat de observație al Diviziei. Satul cazacilor în care se instalaseră micile unități româno-germane, se afla la vre-o zece kilometri depărtare de linia de front a Diviziei. În timpul viscolului de o noapte și o zi, legătura telefonică dintre unitățile din sat și Divizie a fost ruptă de câteva ori și punerea din nou în funcțiune a firului rupt a fost tare anevoioasă și grea. Din pricina aceasta câțiva soldați s'au ales cu ușoare degerături la mâini.

Era de așteptat, ca de obicei, ca bolșevicii să atace pe viscol, dar n'au atacat. Pe lună plină, pe cer senin, când noaptea e luminată de stelele cerului și de stelele zăpezilor din stepă, n'atacă aproape niciodată. Lor le place viscolul, întunericul, iadul naturii deslănțuit, pentru că ei așa au fost învățați să lucreze : pe întuneric, ca tâlharii, pentru că în sufletul lor, de fiară și nu de oameni, nu trăește decât numai întunericul.

Dar pentru că a doua zi e Crăciunul, veghea dela marginea de răsărit de satul căzăcesc e mai trează ca oricând. În preajma sărbătorilor creștine bolșevicii pornesc mai totdeauna atacuri. Apar din stepă ca nălucile, mânați din urmă de diavolul care s'a furișat în chipul de om al comisarilor politici. Mânați ca de un duh al morții, ei intră întotdeauna orbește în raza de acțiune a mitralierelor românești sau germane și cad, înroșind albul de zăpadă al stepei, cu zecile, cu sutele și chiar cu miile. Se pare că viața pentru ei nu prețuiește nimic, ba ai de multe ori impresia că ei o caută ca pe o eliberare, ca pe o mântuire.

Postul de veghe dela marginea satului se află instalat într-o groapă de obuz, între niște salcâmi înalți cu ramuri puține, sfârtecate și acelea de exploziile obuzelor și ale brandturilor, ori de furia nemiloasă a crivățului din stepă. Noaptea, de aproape o săptămână, face de straje echipa sergentului Tufiș Vasile, compusă dintr'un telefonist, doi mitraliori și șase soldați pușcași. În fundul groapei, soldații au adus mai multe maldăre de paie pe cari se odihnesc cu schimbul și cari le țin loc de saltea, de învelitoare și chiar, de sobă. Acoperiș n'are adăpostul acesta improvizat, așa că, pe viscol, vântul cumplit al stepei galopează și nechează ca un armăsar sălbatic prin adăpost și pe de-asupra lui.

Luna s'a înălțat sus ca un balon roșu deasupra stepei și gerul crește groaznic cu fiecare clipă, cu fiecare minut parcă. Zăpada pare că trosnește în stepă fără s'o calce nimeni, iar salcâmi de lângă groapa de obuz prind a se îmbrăca încetul cu încetul în promoroacă. În văzduhul curat ca un pahar de cristal, milioane de scânteii dansează ciudat de-asupra stepei un dans în care parcă milioane de schelete se ciocnesc între ele, scăpărând ca din amnare, într'o vrajă de groază și de moarte. Și cât se vede cu ochiul în stepă până în fund de zare și de noapte a încemenit totul într'un somn de zăpadă și de ghiață, ca într'un mister de început de lume. Numai o ceață străvezie ca cel mai subțire și mai fin voal de mătase, colindă stepa în lung și'n lat ca o fantasmă pe care ochiul n'o poate prinde decât pentru o clipă și poate nici atât. E poate duhul Siberiei care s'a furișat, neștiut și nevăzut, peste Volga și peste Don, și caută în noaptea din stepă tributul ce urmează a fi dat morții.

În groapa în care s'a așezat postul de veghe, de ascultare și de recunoaștere, soldații se mișcă mereu ca să n'adoarmă și să nu înghețe. Gerul năpraznic care s'a abătut peste stepă după o noapte și o zi de viscol, le-a pătruns în oase. Ei știu că de vor adormi, moartea

se va putea ușor furișa prin preajma lor. Au murit și alții de ger, prin somn, și dimineața au fost găsiți țepeni ca niște steieri de piatră. Frigul, când te-a pătruns, te trage la somn și un asemenea somn sfârșește totdeauna cu moartea.

Deodată, undeva în fundul stepei, a răsunat ca un răcnet de fiară pocnetul unei arme și gloanțele au țiuțit sus în înălțimile înghețate ale cerului, clintind parcă lacrimile sleite de ger ale stelelor. Apoi liniștea se întinse din nou mai adâncă și mai înfiorătoare. E un obicei vechi al bolșevicilor de a împușca din când în când în nopțile geroase, ca să nu-i surprindă moartea albă prin somn. Soldații din groapa de obuz s'au uitat o clipă unii la alții, iar telefonistul a rostit mai mult pentru el:

— Năprasnic ger, fraților!

— Doar suntem în țara ursului alb!... răspunse întâiul mitralior.

Ghemuit într'un maldăr de paie, într'un colț al groapei de obuz, sergentul Tufiș Vasile a scos un oftat. Măine e Crăciunul și în noaptea aceasta cei doi copii ai lui gemeni, Mihai și Gavril, or fi umblând cu colindul prin satul acela din Moldova de Sus revărsat pe malul Siretului. Sergentul Tufiș Vasile e cel mai vechi dintre camarazii lui din groapa postului de veghe, e rezervist și se apropie de patruzeci de ani. Are la el în sat femeie și doi copii, gospodărie de om chiabur și zece hectare de câmp. E al doilea Crăciun pe care-l face în stepele înghețate ale Rusiei. Pentru o clipă, o jale adâncă i s'a cuibărit în inimă și gândurile cari au răsărit și ele nepoftite îl tulbură cu fel de fel de vedenii. Viața întreagă i se deapănă pe dinainte.

I se pare că se află acasă lângă copii și nevastă. Afară, la ferestre, au venit copiii din sat cu colinda vestind Nașterea Mântuitorului. Și ce frumos cântă ei! Ce glasuri de argint, ca niște clopoței, au copiii aceia minunați. Ai cui vor fi oare? Cine i-a trimis? Cine s'a ostenit să-i trimită la fereastra casei lui, ca să-i vestească întâmplarea cea mare și minunată a Nașterii? Doamne, ce mari, ce adânci și ce neînțelese sunt tainele și puterile tale!...

Și colindătorii cântă afară la ferestre. Sunt trei, ca cei trei magi din Răsărit despre cari vorbesc așa de frumos Evangheliile!...

...Căci în ieslă s'a născut
Hristos Cel făr'de'ncept...

Sergentul Tufiş Vasile tresare în maldărul lui de paie în care stă ghemuit. Işi freacă ochii ca trezit dintr'un vis. Simte, rezemat de braţul lui drept, fierul rece al armei. Ce nălucire ciudată şi ce departe, ca la capăt de lume, se află satul lui de pe Siret! Se răsucesce puţin în bârlogul lui de paie, se ridică în capul oaselor şi se reazemă cu spatele de peretele ca de ghiaţă al groapei. Apoi roteşte către camarazii de arme, cari toţi sunt tineri şi neînşuraţi:

— Măi băieţi!... Voi ştiţi că mâine e Crăciunul în sat la noi?

— Ştim, don'sergent!... răspunseră toţi într'un glas.

După o clipă de gândire, sergentul Tufiş Vasile îşi urmă gândurile, rostind:

— Ai noştri petrec acum acolo la căldură, cu mâncare aleasă şi cu voie bună. Şi noi stăm aici, măi băieţi, şi păzim fiara din stepă ca să nu vie peste noi, dar mai ales peste ei, ca să nu le tulbure prăznuirea. Că, măi băieţi, să ştiţi voi de la mine ca om mai vechi ce mă aflu; dacă n'am fi noi aici, ar fi ei la noi acasă. Şi vai şi amar ar fi atunci de viaţa şi de casa noastră... Ori ne-ar ucide pe toţi, ori ne-ar duce pe toţi în Siberia. Căci bolşevicii, măi băieţi, nu sunt oameni ca noi, cu suflet şi cu credinţă în Dumnezeu, ci căpcăuni şi anticrişti!...

Din satul căzăcesc, se aud cocoşi cântând. Aerul e așa de curat și așa de sonor din pricina gerului, încât glasul lor pare ieșit dintr'o trâmbiță metalică. Telefonistul se uită la ceasul pe care-l poartă la mâna stângă. E miezul nopții. Glasul cocoșilor anunță puterea nopții, dar și mersul vremii cu ger aspru și sec. Un mitralior cântă câteva versuri dintr'o colindă, apoi se oprește și cu glas de bucurie se adresează sergentului:

— Don' sergent, avem trei sticle cu rom dela camarazii germani, niște cărnați afumați de porc și niște pâine albă. Ce facem cu ele?

— Apoi, ce să facem, măi băiete, să bem romul și să mâncăm cărnații și pâinea, răspunse sergentul Tufiş Vasile.

Într'o clipă, masa a fost pusă în fundul groapei pe o foaie de cort întinsă și în câteva minute sticlele cu rom au fost băute și merindele mâncate. Băutura a avut darul să desmorțească puţin oasele celor zece ostaşi cari făceau de veghe în groapa de obuz. Sângele prinse a se revărsa în vine ca un şuvoi fierbinte. Părea că gerul îşi pierduse din străşnicia lui. Luna se ridicase acum până în crucea cerului, iar stepa toată, în lung şi în lat, se îmbracă par'că într'un covor strălucitor de briliante şi diamante.

O a doua împuşcătură se auzi în fundul stepei, acolo unde bolşevicii stăteau la pândă, neştiuţi şi nevăzuţi, gata poate de a porni

la atac. Dar în stepă nu se mișca nimeni și nimic, iar țiuțul glonțului se pierdu undeva în noapte, sfâșiind pentru o clipă tăcerea care se lăsă apoi mai apăsătoare și mai gravă. Salcâmiile dela marginea groapei de obuz, albiți de ger, păreau mai înalți și mai încremeniți. Iți făcea impresia că în trunchiurile lor n'a rămas nici o urmă de viață și că gerul năpraznic îi prefăcu și pe ei în steiuri înalte și subțiri de piatră.

În groapă, ostașii se aciuiaseră în bârlogul de paie și nu rămăseseră la pândă, cu ochii cercetând stepa pustie și albă, decât o singură santinelă.

Lângă un perete al groapei, înfundat într'un maldăr de paie, sergentul Tufiș Vasile cerca sa-și liniștească gândurile cari îl chinuiau. Se împăca greu cu Crăciunul petrecut pentru a doua oară departe de copiii și nevasta lui. Ostașii de sub comanda lui erau toți tineri, negospodăriți, și pe ei nu-i încerca poate dorul de casă ca pe el. Iar pe el numai dorul de copii îl chinuia grozav. Nu-i mai văzuse de un an de zile, de când a avut un scurt concediu de pe front, și inima lui de tată se împăca greu cu lipsa lor. Iși dădea seama că un adevărat războiu se dă în inima lui și că simțământul lui de tată și de soț se află la mare cumpănă, la grea răscruce. Dar el ca ostaș vechi, știe bine că mai presus de orice datorie este datoria față de Patrie și față de Dumnezeu. Pentru împlinirea acestor două datorii se află în noaptea aceasta din preajma Crăciunului în stepa rusească, pentru apărarea Patriei și a lui Dumnezeu stătea în groapa aceasta de pază împreună cu ceilalți nouă ostași. Cu viața lui și a tuturor camarazilor de pe front, el are menirea de a apăra moștenirea cea mai scumpă rămasă dela strămoși. Bunicul său luptase la 77, tatăl său se războise în războiul cel mare din 1916, iar el se afla în luptă acum contra unui popor fără de suflet și fără de credință în Dumnezeu. Și a cârti contra soartei, el o știe aceasta din bătrâni, înseamnă a cârti contra lui Dumnezeu. Căci hotărât lucru că nimic nu se poate întâmpla pe pământ fără știrea și voia Celui de Sus.

Cocoșii în satul căzăcesc cântară pentru a doua oară, ceasurile erau cam trei după miezul nopții, și gerul se înteti într'atât, încât pocneau, la răstimpuri, trunchiurile salcâmiilor. Nu-și mai simțea trupul de frig. O moleșeală dulce prinse a i se furișa în trup ca o revărsare de apă caldută. Ar fi vrut să se miște în bârlogul lui de paie, dar îi era teamă să nu alunge moleșeala plăcută din trup, care aducea mângâiere cărnei lui trudite și liniște convenită gândurilor. O parte din ostași se sculară, santinela fu schimbată, el însă

nu se mișca; se simțea nespus de bine așa. Stătea cu ochii închiși și se simțea oarecum împăcat. Uitase, în clipa aceea, că se află pe front și între camarazi de arme.

Moleșeala care îl cuprinsese și pe care, în soțoteala lui, o puneă pe seama romului băut, se schimbă parcă într'o stare de început de somn. Și deodată, de undeva de departe, abia auzit ca o șoptă, un cântec de colindă, rostit de niște glasuri dulci și îngerești de copii, îi veni în urechi:

*...Căci în iesle s'a născut
Hristos Cel fără'de'necput...*

Ce mult aduceau glasurile acestea din colindă cu glasurile lui Mihail și Gabriel! Se găsea parcă, acasă, în satul acela frumos și curat, ca o lumină, de pe malul Siretului. Și'n casă, la icoanele împodobite cu busuioc și cu mîntă, ardea candela cu o văpaie dulce aurie. Și din icoana Maicii Domnului cu pruncul în brațe, Mântuitorul se uita la el cu niște ochi cari păreau a fi de om și nu zugrăviți pe icoană de lemn.

Da, Mântuitorul era viu în icoană și Fecioara Maria la fel. Erau așa cum i-a văzut mințea lui de copil, cu treizeci de ani în urmă, când umbla și el prin sat cu colinda, cum umblă în noaptea asta copilașii lui, Mihai și Gavril. Hei!... ce repede au trecut anii... Și cum a îmbătrânit el și prin câte necazuri a trecut!...

Iar colindătorii cântau afară la fereastră și colinda lor nu mai are sfârșit. Și la fereastră se văd și aripi albe de îngeri, și îngerii cântă dimpreună cu colindătorii, pentrucă altfel nu poate înțelege de ce sunt așa multe glasuri argintii cari cântă afară. Da, la fereastra casei lui au venit și îngerii să-i vestească Nașterea Domnului cea minunată. Altfel, Mântuitorul și cu Fecioara Maria n'ar fi vii în icoana din ungherul dela răsărit unde arde candela cu lumină de aur.

Colindătorii nu se mai aud la fereastră și pe el l-a cuprins o căldură care i-a amortit tot trupul, și mâinile și picioarele i se par ca de plumb. Aude pași foșnind în jurul lui și cineva l-a strigat pe nume, rostindu-i întâi gradul de sergent. Dar poate i s'a părut, căci acel cineva nu-l mai chiamă pe nume a doua oară. Numai pași de om se aud foșnind în jurul lui și se aud și vorbe pe cari nu le poate înțelege. Ar vrea să deschidă ochii să vadă, să cunoască și să înțeleagă. Dar nu poate. Moleșeala căldurii a pus stăpânire pe el și nu

poate face nici o mișcare. Iși dă seama că ceiace se întâmplă cu el nu-i nici vis și nici realitate. E o stare de viață pe care n'a avut-o niciodată, n'a trăit-o niciodată.

Și căldura care l-a cuprins crește din ce în ce, îi frige acum picioarele în bocanci și genunchii, și cu toată arsura căldurii i se pare că trupul se preface într'un sloi de ghiață și că sângele din vine nu mai merge și că numai inima îi bate în răstimpuri. Face o sforțare și deschide ochii și se uită pe fereastră. Nu mai este nici un colindător afară. Și stepa se întinde în noaptea cu lună, albă, numai zăpadă scânteietoare, și pe ea aleargă herghelii de cai albi, fără încetare, în lung și în lat, într'o neorânduială nemai văzută. Și pe cai, călăresc copii și îngeri și toți cântă într'un glas abia auzit, ca venit dintr'a margine de lume, colinde cu Nașterea Domnului. Și printre copiii cari călăresc hergheliile de cai albi, el vede și pe Mihai și pe Gavril, copilașii lui gemeni, călărind într'o goană nebună și fără sfârșit. Alături de ei, călăresc îngeri cu aripede albe și cu trâmbiți de argint în mână.

Cineva îl strigă din nou pe nume și o mână puternică îl scutură de umeri. Și acel cineva îi vorbește tare și-i spune ceva ce el nu mai poate înțelege. În jurul lui e larmă mare, se aude și zbârnăitul telefonului și niște răcnete cari parcă ar fi niște comenzi. Acel cineva îl scutură mereu, îl trage de picioare, îl chiamă puternic pe nume, răcnindu-i în urechi. Zadarnic. El nu se poate mișca și nu poate înțelege ce s'a întâmplat cu el și ce s'a întâmplat în jurul lui.

— Scoală don' sergent Tufiș! Scoală, don' sergent Tufiș! Atacă bolșevicii, don' sergent Tufiș!...

Zadarnic îi scutură acel cineva trupul, zadarnic îl chiamă pe nume. El se simte așa de bine și-i este așa de cald și copilașii lui așa de frumos călăresc în stepă, alături de îngeri, pe cai albi!... Și cântecul colindei cu Nașterea Domnului se aude așa de limpede, așa de mângâietor, deși colindătorii sunt așa de departe, așa de departe...

... La ora patru, în zori, pe un ger cumplit, bolșevicii au încercat să atace postul înaintat al Diviziei care se afla în satul căzăcesc. Postul de veghe însă de sub comanda sergentului Tufiș Vasile a dat alarma. Bolșevicii au fost lăsați să se apropie de sat la două sute de metri. Apoi trupele române și germane, ieșite întru întâmpinarea lor, i-au secerat până la deșimare prin focul mitralierelor și al armelor automate. Stepă a rămas presărată cu cadavre și cu pete mari de sânge, iar liniștea s'a întins curând ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic.

După respingerea atacului bolșevic, în groapa de obuz dintre salcâmi, unde se află postul de veghe, soldații au adus din sat o lumânare și au aprins-o la căpătâiul sergentului care murise, prin somn, înghețat. Dar nimeni n'a știut că sergentul Tufiș Vasile a murit fericit, căci el, până în ultima clipă a vieții, s'a visat în satul de pe Siret, acasă la el, ascultând, în noaptea Crăciunului din stepă, colindătorii cari vesteau Nașterea Domnului.

M. M. Leontescu.

EPIGRAME

de M. AR. DAN

Mărturisire *)

Eu îmi urmez a mea cărare
In lumea plină de netoți
In parte-l plâng pe fiecare
Și'n epigrame, rād de toți!

Lui Volbură Poiană-Năstaraș
autorul volumului de poezii
„Grâu bun”.

Bocesc femeile la râu,
Tot răsfoind volumul „Grâu“...
Bocesc și'ntruna așa spun :
— „O fi el grâu — dar nu e bun !”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lui Tudor Măinescu, auto-
rul volumului de poezii „O
fată mică se închină”.

O fată mică se închină,
Făcând mătăanii, cruci, de zor,
Doar o va scoate din vitrină
Un pravoslavnic cetitor !

Unui medic, care mi-a re-
comandat treizeci de ventuze.

Pe spate treizeci pahare ?
Vai, doctore, ce chin barbar !...
De vrei, un număr și mai mare,
Dar de pahare... cu Cotnar !...

M. Ar. Dan

*) Prefață la un volum de epigrame (sub tipar).

CERCETÂND VITRINELE

de MARIETA POPESCU-FLOREA

A. J. CRONIN: „CITADELA”, „SUB STELE”, „GRAN-CANARIA”, „TREI DRAGOSTE”, „CASTELUL PALARIERULUI”, „CHEILE IMPARAȚIEI”, „DOAMNA CU GAROAFE ROȘII”

Ed. Remus Cioflec, Contemporana și A. B. C.

A. J. Cronin a apărut pe arena literaturii universale ca un bolid luminos, venit fără veste, dar cu atât mai impresionant.

De origină englez, de profesie medic, el evadează din meseria sa, pe ogorul scriitoricesc, tăind brazde adânci, cu o repeziciune ce uimește: În fiecare an, câte un nou roman, — de fiecare dată altul. El se impune publicului cititor povestind crâmpEE de viață pe cari le-a adunat din observările sale de om de știință, pe cari le-a studiat apoi, amplificându-le cu ecouri de adânc de suflet, transfigurându-le cu lux de amănunte, spre a le risipi iarăși vieții, într-o operă pe cât de vastă, pe atât de substanțială.

Romanele lui Cronin au fost toate traduse în românește, majoritatea și în același timp cele mai bine traduse, de către J. Giurgea, vre-o două — slab de tot — de către Vlad Mușatescu și Mircea Streinul.

Debutul în literatură l-a făcut cu „Citadela” în care eroiul povestirii e un medic — poate însăși autorul — Subiectul este lupta dărză pe care un medic începător dar entuziast, o va da cu viața, cu ignoranța, cu ascunzișurile științei, cu relele ce macină omenirea, pentru ca până la urmă, să învingă el. Inșă, prețul acestei victorii — ca al oricărei biruințe de altfel — e enorm: pierderea ființei celei mai dragi, care-i fusese îndemn și scop al tuturor străduințelor. Pustiul ce se ridică și care acoperă întregul edificiu al eforturilor depuse, e imens. Nimic nu-l va mai putea umple. Iată dar că la marginea tuturor avânturilor omenești, zădărniciile ridică munți sau adâncesc prăpastii, peste cari biata ființă umană nu va mai putea trece.

De aci nota de duioșie și o nemărginită dragoste de oameni, care străbat toate romanele acestui autor. O ușoară tristețe, ca o pulbere fină peste zăre, îi se așterne în suflet, de cum ai închis un volum. Este elementul pe care desigur că însăși autorul îl poartă în ființa sa spirituală și pe care-l va împărtăși cititorului cu fiecare volum ce i-l va dăru. Zădărnicia vieții, este leit-motivul muzical al compozițiilor sale. Într'un singur roman: „Gran-Canaria renunță la el și evadează — cum s'ar putea spune, în absurd — admite realitatea unui vis dând posibilitate eroilor să atingă idealul întrezărit, materializând astfel efemera iluzie a fericirii. Puterea sau mai precis, forța divină care conduce spre acest luminis, desigur că e dragostea. Dar „Gran-Canaria”

este mai mult o compoziție, o operă de creație și nu una de observare și descriere a vieții — ce este caracteristică acestui autor. Scrisă pe o temă de înalt lirism și situată într'un cadru exotic, de o coloratură exuberantă, ea este o evadare din realism în romantic, așa cum a făcut pe vremuri Emil-Zalla, cu „*Un rêve*”.

Gran-Canaria e o încântare vizuală, care-și revarsă imensa ei putere de sugestie, prin tonurile ei mai mult picturale decât muzicale. Ea începe odată cu plecarea unui vapor cu puțini pasageri, într'o călătorie de plăcere spre insulele „Canare”. Evident, printre cei înbarcați se află și un tânăr medic, puțin cam decepționat de viață, puțin cam visător și neobișnuit de romantic. Mai este prezent, pe bordul vasului, un preot misionar, plecat spre sud întru propovăduirea dreptei credințe a lui Cristos — personajlu foarte des întâlnit în romanele acestui autor, ateu convins și totuși mereu preocupat, mereu pornit spre dezlegarea marelui taine a credinței, marelui mister al dumnezeirii.

După ce facem cunoștință în deaproape — în lungul călătoriei — și cu ceilalți pasageri, figuri adunate din toate clasele sociale și așezate acolo ca într'un manej de circ, aflăm că medicul nostru, poposind pentru scurt timp pe una din fermecătoarele insule Canare, găsește aci, intruchiparea visului său. (vis adevărat) în femeia iubită.

Din capul locului, suntem tentați să credem că drumul spre țara iluziilor deșarte, poate să ajungă o dată; o singură dată numai acolo unde închipuirea fiecăruia îl conduce. Gran-Canaria este un popas în țara iluziilor. Ea mai este și un cântec de dragoste, o apoteoză a iubirii ideale, ridicată deasupra materialității, a realismului brutal, a obișnuitului. Cântecul acesta se infiripă într'un cadru fermecător, în mijlocul naturii luminoase de sub cerul sudic, printre ghirlande de flori minunate, așa cum se cuvine iubirii — singurul dar, cu adevărat măreț, făcut omului, de către Dumnezeu.

Gran-Canaria este însă o excepție în opera lui Cronin. Așa cum afirmam mai sus, el nu este un romantic, ci un realist, un meticolos observator și povestitor al vieții. Fără să se folosească în lucrările sale de elemente brutale, el va alege totuși pe acelea cari vor ilustra viața în plin și sub toate aspectele ei. Cronin nu este un vizionar ci un intuitiv. El nu se ocupă de probleme ce se cer dezlegate ci adunându-și un material cât mai variat, îl va diseca metodic, fărămă cu fărămă, expunându-l apoi vederii cititorului cu competență și simplitate de savant.

Lumea de care se ocupă este multă și variată, culeasă din toate straturile sociale, adunată din toate profesiunile — cu pasiune de colecționar — iar fiecare personajlu în parte, e tratat egal de minuțios. A încercat pe el toate analizele, l-a surprins în reacțiile lui cele mai subtile. Nimic nu a rămas neobservat și ne notat în caetul său de fiecare zi. Autorul pare a fi într'un continuu studiu de figuri și siluete, de perspective și aspecte sufletești de p'anuri în cari să-și situeze eroii, de peisajul și de colorit. Observă și schițează; ascultă și prinde zvonuri, cuvinte și expresii, trăește zumzetul vieții de fiecare zi, aspiră aerul pur ori încercat de ceață sau de miasmele grele de sudoare și de mizerii, pipăe trupuri statuare ori discarnate de boli și vicii, așezându-le pe toate, cu ochii minții, pe același comună masă de disecție. Pentru fiecare trup, va încerca să pătrundă până'n adânc: să-i afle taina vieții; pentru fiecare chip: să-i smulgă masca expresiei obișnuite și să-l vadă dincolo de ea. Când simte că își are adunat

tot acest material, cu o putere de exteriorizare puțin cunoscută, începe să pună ordine, o ordine meticuloasă, matematică aproape, legând amănunt de amănunt, înlănțuind întâmplările și povestindu-le cu cea mai mare simplitate; ilustrând cu destoinicie migăloase analizeze sufletești, colorând totul într-o tentă ușor cețoasă, dar întotdeauna naturală.

Așa se prezintă Cronin romancierul, — jumătate scriitor, jumătate om de știință, Cronin pe care-l interesează deopotrivă omul fizic și omul spirit, Cronin savantul și mereu elevul.

Lungul șir al personajilor romanelor sale e nesfârșit. Rând pe rând defilează prin fața cititorului medici onești, îndrăgostiți de meseria lor, de știință și de umanitate sau simpli profesioniști roboți câștigurilor materiale, preoți, misionari sau alți prelați ai bisericii pătrunși de credință sau ateii, unii consumându-se în mistica ascezei, alții convertiți bunurilor lumesti; avocați, funcționari, negustori, cămătari, escroci, oameni de circ, muncitori manuali etc. Pentru fiecare dintre ei, autorul știe să aleagă forma exterioară care i se potrivește mai bine, determinându-l definitiv, decum apare pe filele unei cărți. La fel de precis este îmbrățișată latura sufletească a acestor personaje, astfel încât, deși fiecare volum închide în el o lume nouă, ele nu se amestecă niciodată.

Tipul feminin e și el la fel de amplu reprezentat, de data aceasta, nu atât ca profesiune sau rang social, ci ca aspect sufletesc. În general, figura care predomină este aceea a femeii de treabă: a mamei bune și duiosă care se sacrifică pentru copilul ei; a femeii cinstite și vrednice, mândră și demnă, activă și întreprinzătoare, clocotind adeseori de revoltă sau de patimă dar știind să se stăpânească; a tinerei fete naive și pure, pasionată și romantică, gata oricând să greșească, ori să se jertfească, dar biruind până la urmă viața. Cursul sufletesc al acestor femei este o gamă nesfârșită de sensibilitate, ce vibrează la fiecare atingere, prelungindu-se ca niște sunete în nesfârșite ecouri.

Romanul care ilustrează mai bine, femeia văzută de Cronin este: „*Trei dragoste*”, apărut la Londra în 1937 și de curând tradus în românește. Am putea spune chiar că Lucy, eroina romanului, e prototipul femeii, găsit de acest autor. Premergătoare femeii de azi, ea e rând pe rând, soție caldă și devotată, îndrăgostită de soțul ei cu o pasiune distrugătoare; apoi rămasă văduvă, mama duiosă a lui Peter, copilul pentru care va face sacrificii mai mari decât puterile ei spre a-i asigura o viață mai bună, și înfine, femeia îmbătrânită înainte de vreme, singură și părăsită de fiul ei — devenit medic — care va aspira spre o nouă fericire în dragostea pentru Cristos. Aceste trei mari iubiri: Frank soțul, Peter copilul și Isus Mântuitorul sufletului omenesc, stimulează energia Lucy-ei, fixându-i un scop în viață, determinându-i acțiunile, uneori nebunești de îndrăznețe. Aceste iubiri sunt izvorâte din adâncul ființei sale, au crescut odată cu ea, fac parte integrantă din structura sa sufletească. Atunci când ultima din aceste flăcări se stinge, când însăși iubirea pentru Christos se va risipi între zidurile mănăstirii unde se duse să-și întărească credința, se va curma și viața ei, alabă pâlpâre de lumină în strălucirea orbitoare a acestor sentimente.

Ce însemnase ea în viață? se întreabă Lucy, într-una din paginile celui de al doilea volum, din acest roman... o nenorocită care umblase cu capul plecat în pământ, ca să adune pietricele strălucitoare, pe țărnul unor fluzi fără hotar, străduindu-se să găsească fericirea printre ruinele aruncate

de valurile unei imense mări de amărăciune și dezamăgire... Nu descoperise aici cel puțin pietrele, ci numai cenușe”.

Sub *Stele* este un crâmpel din viața muncitorilor de cărbuni. Atmosfera grea, măcinată de lipsuri și nevoile fiecărei zile, pune și mai mult în evidență figura muncitorului speculat de trustrile capitaliste; agitat de revolte de fiecare dată înăbușite, năzuind către o viață mai bună prin organizare de asociații și cooperatii.

Este un roman cu caracter mai mult social unde analiza psihologică individuală este lăsată pe al doilea plan.

Este o lucrare de tensiune și de nerv, în care mișună o lume nevoiașă, fără orizonturi prea largi și fără probleme sufletești prea complicate. Mișcarea masei de oameni e determinată de spectrul foamei ce amenință mereu din ungherele întunecoase și plină de apă ale minelor de cărbuni; ideologia ei este o derivată a aceluiasi imperativ categoric: foamea. Se pornește dela concret la abstract pentru a se reveni la punctul inițial, încercându-se a se da o soluție echitabilă luptei dintre muncitor și capitalism.

Figura minierului nu e specific engleză ci e universală, asemănătoare aceuia fixată de Zola în „*Germinat*”, de R. Lemelyn în „*Casa din Vale*” etc. La toți oamenii, reali sau imaginați, întâlnim aceleași trăsături comune de caracter, aceiași continuă tendință de valorificare a muncii, aceleași vicii. Este marele merit a lui Cronin — și de data aceasta — de a fi prins liniile esențiale ale acestui portret.

Elementul care atenuază oarecum, greul atmosferei ca și asperitățile ideologice ale romanului de față, dându-i o oarecare suplețe și povestiri cursul obișnuit, este viața de familie a unuia dintre acești muncitori, o viața grea și ciurită de tot felul de compromisuri dar cu atât mai interesantă prin varietatea în care este descrisă.

„*Sub stele*” este încă una din cărțile cu adevărat bune, ale lui Cronin, dar cea mai bună dintre tot ce a scris până acum este fără îndoială *Chelie împărăției* (*The Key to the Kingdom*) de curând tradusă în românește și publicată de editura A. B. C. Valoarea ei intrinsecă se evidențiază prin subtilitatea analizelor sufletești, prin înaltul sens moral ce se degajează din întreaga povestire, prin marea milă și dragoste de oameni ce ne-o inspiră; prin mistica ei pură ce o apropie de evanghelie — o evanghelie explicată înțelegerii noastre.

Surprinzând abia intenția autorului de a transpune în roman, un subiect atât de subtil, atât de larg cuprinzător și prin aceasta atât de ușor de a fi compromis, în paginile sale ne este prezentată de data aceasta viața eroică, plină de aventură și de neprevăzut, de abnegație sublimă și de o imensă dragoste de oameni, a preotului Francis Chisholm trimis de misiunea catolică engleză la „*Tai-Pan*”, unul dintre centrele cele mai izolate ale Chinei, să propage religia creștină printre păgânii galbeni.

Facem cunoștință cu Francis încă de mic copil — abia are 9 ani — și-l urmărim apoi, în toată evoluția lui sufletească până spre capătul vieții (de aproape 70 de ani). Fiu de pescar dintr'un port scoțian, datorită unor triste întâmplări rămânând orfan de ambii părinți O mătușă care-l ia sub ocrotirea sa îl hărăzește bisericii, fără să se întrebe de vorația sau înclinările lui sufletești. Timid și singur, lipsit de afecțiune și mângâiere, copilul rebel crescut în soare, între vânturi și creste de valuri, va găsi refugiu neliniștilor sale interioare în internatul călugăresc, în rugăciune, meditație și

resemnare. În acele clipe de zăbucium și dănuire sufletească se plămădește pentru preotul misionar de mai târziu, marea sa putere de jertfă și imensă milă și dragoste de oamenii umili.

Jertfa, bunătatea și dragostea de cei învinși de soartă constituie cheia cu care neînsemnatul preot al bisericii Sf. Andrei din Tai-Pan, va deschide sufletului său, și celorla ce vor mai voi să-l urmeze. Împărăția lui Dumnezeu. Cea mai fericită clipă a vieții sale, este aceea când, bătrân de aproape 70 de ani, în ajun de a părăsi Tai-Panul, spre a se reîntoarce în patrie — după o lipsă de 40 de ani, — vechiul său prieten chinez d-l Chio, negustor bogat și prea plin de înțelepciunea neamului său pentru a putea adăoga ceva din dogmatica lui Crist, vine și-l roagă cu umilință, să-l primească și pe el printre drept-credincioșii bisericii creștine. Citez un fragment din descrierea acestei întâlniri, măreață prin simplitatea și profunzimea ei emoționantă:

„Dar deschizând ușa camerei sale, părintele Chisholm, fu surprins de a găsi acolo pe d-l Chia. Figura sa obosită și amorțită de frig, se luminează dintr'odată de o căldură neobișnuită. Fără să mai întârzie cu formalitățile, el prinse mâna vechiului său prieten și i-o strânse.

— Doream vizita d-tale.

— Cum ași fi putut să nu vii' — (d-l Chio vorbea cu o voce tristă și tulburată) — scump părinte, nu e nevoie să-ți spun cât de mult regret plecarea d-tale. Lunga noastră prietenie mi-a fost prețioasă.

Preotul răspunse încet:

— Mie la fel. Prietenia d-tale îmi va lipsi. M'ai copleși cu bunătatea și cu dărnicia d-tale.

— Asta nu însemnează și n'a fost absolut nimic — (cu un gest d-l Chio refuză această mulțumire) — în comparație cu neprețuitul serviciu pe care d-ta mi l-ai făcut — (preotul îi salvase copilul dela moarte) — dar poate că într'o zi te vei întoarce iarăși în aceste locuri!

— Nici o dată!

Preotul făcu o pauză, apoi schițând un zâmbet, adăogă:

— Nu putem spera să ne mai întâlnim, decât, după viața aceasta, în cer!

O ciudată liniște se lăsă între ei, pe care d-l Chio o rupse cu greutate:

— Eu nu m'am gândit niciodată prea adânc, la ce o să devenim după moartea noastră. Dar dacă ceva din noi va mai rămâne, nimic nu mi-ar fi mai plăcut decât de a reînoi prietenia noastră.

Cu toată lunga sa experiență, părintele Chisholm nu prinse în întregime, semnificația acestei fraze. El zâmbi fără să răspundă. D-l Chio, foarte încurcat, se văzu obligat să se explice mai clar:

— Prietenul meu, m'am gândit adeseori că diversele religii au fiecare intrarea lor la cer. (O ușoară roșeață coloră fața lui pământie). Ori cum, simt o ciudată dorință de-a pătrunde acolo prin aceeași poartă cu d-ta.

O liniște de moarte se lăsă între ei. Încrămenit de mirare, părintele Chisholm nici nu clipi.

— Nu-mi vine să cred că vorbești serios.

— Altădată, sunt mulți ani de atunci, după ce mi-ai salvat unicul copil dela moarte, nu eram serios, când drept răsplată, venisem la d-ta să mă convertesc. Pe vremea aceea nu cunoșteam încă puterea d-tale de credință, existența d-tale plină de abnegație, de seninătate, de curaj. Tăria unei religii se judecă după virtuțile adeptilor săi. Prietenul meu... m'ai cu-

corit prin exemplul d-tale... Azi sunt cu totul decis. Fac acest lucru din prietenie și din convingere. Am venit să-ți fiu frate. Dumnezeuul tău, de azi înainte, va fi și al meu. Astfel, chiar dacă pleci mâine, voi fi fericit știind că în paradisul stăpânului nostru, sufletele noastre se vor regăsi într-o zi.

La început, preotul fu incapabil să rostească un cuvânt. Lupta doar să nu-și trădeze profunda emoție ce îl cuprinsese. Apoi, întinzând mâna d-lui Chia, cu o voce scăzută și tulburată, îi propuse:

— Să mergem la biserică !”

Intreaga carte este presărată de asemenea largi înțelesuri ale credinței, de asemenea împăcări ale ateilor sau necredincioșilor, cu lumea promisă de biserica lui Crist. Adeseori, învățăturile lui Isus și ale lui Confucius, sunt puse față în față și cuprinse într-o nouă lumină, stau dreaptă mărturie pentru dovedirea adevăratului sens al credinței. Astfel, iată ce-l învață bătrânul preot Chisholm, pe un strănepot al său, de nouă ani, jucându-se cu el: „Toleranța este prima dintre virtuți, umilința vine după aceea” — și mai departe: „Oasele noastre pot putrezi și revcni în țărâna câmpului, dar spiritul scapă, pentru a trăi pe un plan superior, unde totul este glorie și lumină. Dumnezeu este totul, unic al tuturor oamenilor”.

— Minunat! exclamă înaltul prelat Sleeth, care tocmai îl surprinsese -- Textul nu este din sfântul Pavel?

— Nu! E din Confucius !”

Față de acest fond, de o gravitate și puritate deosebită, romanul interesează deopotrivă prin acțiunea sa plină de nerv și, oarecum de aventură, ca și prin cadrul în care se desfășoară. Trecând peste prima parte: copilăria și adolescența lui Francis Crisholm, petrecută în familie sau în colegiul catolic, care interesează în deosebi prin dese certuri ce se ivesc în sufletul său, între răzvrătirea-i înăscută și misticismul contemplativ spre care alunecă; trecând și peste umilele începuturi ale vieții de ajutor de preot într-un centru minier din Anglia; acțiunea începe a se desfășura viguroasă și bogată în întâmplări de tot felul, abia când ajungem la Tai-Pan. Aci în afara obstacolelor de toate categoriile cu cari va trebui să lupte până să se așeze și să prindă rădăcini, Francis va mai lua parte, în decursul anilor, la stăvilirea unei cumplite epidemii de ciumă ce se abate asupra regiunii, va suferi ravagiile ploilor torențiale și ale inundațiilor, furia apelor retezându-i din temelie biserice zidite cu atâtea jertfe; va lua parte, împotriva voinții și principiilor lui, la lupta civilă ce-și are câmpul de bătălie chiar în spatele „Misiunei” și va suferi personal, pentru afirmarea credinței sale, chinurile și torturile inchiziției chinezești.

Odată ajuns în China, Francis Chisholm se dăruiește integral, cu trup și suflet cu ce are mai nobil în ființa sa, acestei „lumi nouă”, pentru ca spre sfârșit bătrân, sărac și singur, să înțeleagă că-i este îngăduită intrarea în larga împărăție a lui, Dumnezeu.

În descrierea scurgerii acestei vieți, care abundă de vigoare și de mișcare, ca și în redarea culooarei locale, autorul s'a întrecut pe sine. Adogând la toate acestea subtilitatea și profunzimea analizelor sufletești, ca și humorul specific englezesc ce vine să însenineze pentru o clipă, situațiile cele mai grele, pe bună dreptate se poate spune despre „Chelle Impărăției” că este una dintre cele mai bune cărți ale literaturii moderne contemporane.

Nu același lucru se poate afirma despre ultimul său roman, apărut tot în editura A.B.C. în traducerea lui Mircea Streinu și Vlad Mușatescu:

„Doamna cu garoafe roșii“. Aici, subiectul, în afara faptului că este banal și melodramatic, se desfășoară pe un plan de acțiuni șterse și într'un cadru cotidian și lipsit de interes. Nefăcând nici artă, nici știință, nerezolvând nici măcar o problemă psihologică, autorul pare să fi scris această carte, la comanda vreunei edituri, sau din plictiseală. E atât de diferită de celelalte opere ale sale, încât până și naturaleta ce-i este caracteristică, îi lipsește.

„Doamna cu garoafa roșie“ pare a fi scrisă după calapodul romanelor de duzină, dela sfârșitul secolului trecut. Totul e aranjat și pus în scenă cu obișnuința rutinei meșteșugului. Nimic din adâncimea trăirilor interioare, nimic din problemele de interes general; personagiile, de carton, par a fi angajate de autor să figureze într'o piesă proastă. Numai darul său de mare povestitor, mai salvează puțin aparențele. La aceasta se mai adaugă și efectul detestabil ce-l lasă o traducere surprinzător de proastă și neglijată. Citez la întâmplare câteva exemple: pag. 12 „cel mai fugace surăs al ei“, pag. 16: „onorul gol“ — pag. 18: „cuprinsă toată de frisoane“, pag. 41 „se reanima“, pag. 20: „praline cu amande“, pag. 24: „se precipită în întâmpinarea ei“ etc. etc., etc.

Și ca să încheiem cu Cronin, rămân de spus câteva cuvinte despre „Castelul Pălărierului“, apărut la Londra în 1938 și ajuns până în prezent la noi — (în traducerea lui I. Giurgea!) — la a treia ediție. Ultima ediție de 638 pagini scrisă foarte mărunț condensează în ea cele două volume în care a apărut lucrarea în original.

Castelul pălărierului este un roman masiv care reține atenția prin ciudățenia caracterelor personajilor, cu deosebire prin brutalitatea unui dintre ele. Dela început până la sfârșit avem impresia zbaterii într'o mlaștină din care nu va mai scăpa nimeni.

Din aceeași familie cu „Via Mala“ a lui I. Knnitel, se deferențiază totuși de aceasta prin faptul că tipul de brută: James Brodie, nu va fi anihilat de către cei din jurul său, ci-i va distruge ei pe ei, unul câte unul, încetul cu încetul. Din toată familia: soția, un băiat și două fiice, singura Mary, fata cea mare, scapă ca prin minune de teroarea tatălui și atmosfera otrăvită a casei părintești. De un dramatism impresionant sunt paginile în care se descrie izgonirea din casă a lui Mary, care păcătuisse. Surprinsă în clipa când e cuprinsă înainte de vreme de durerile nașterii, după ce tatăl său o izbește de mai multe ori cu bocancul în coaste și în pânțele, e azvârlită în stradă; în frig și pe ploae, în uraganul cumplit ce se dezlănțuisse în noaptea aceia peste întreg ținutul Lewenferd. Peripețiile prin cari trece această nenorocită ca să salveze viața micii ființe pe care o simțea zvâcnind în adâncul ei, sunt coplesitor de emoționante. Cu o putere de sugestie rară, autorul a știut să dea acestor descrieri un relief neobișnuit, stors parcă din adâncirea unei anumite brutalități nu numai a faptelor în sine ci chiar a intuirii lor. La fel de vastă prin adâncimea ei ne e prezentată catastrofa de cale ferată, întâmplată în aceeași noapte, cu tronul ce gonia spre Lewenferd și unde se găsea logodnicul lui Mary, care pomise la nuntă. Clipa când podul cu tren cu tot se prăbușește în apele adânci și înspumate ale râului, traversele de beton frângându-se ca niște surcele, rămâne adânc întipărită în mintea cititorului, percepută nu prin imaginație ci prin însăși trăirea catastrofei, cu toți nervii.

Dar cele ce se întâmplă în casa mohorâtă și pustită de căldură a lui James Brodie nu se reduce numai la episodul cu Mary. Acolo nu e mai feri-

cită nici soția lui James, care măcinată de griji și supărările zilnice ce i-le pricinuește soțul său, moare într-o bună zi, ca un câine fără stăpân. Nu e fericită nici, chiar Nassi, copila preferată a lui James, care de teama de a nu mai da ochii cu tatăl său — după ce aflase rezultatul negativ al unui examen — se spânzură în bucătărie.

Totuși, autorul nu admite, etic, triumful răului! James Brodie, forța brutală născută, patologicul care strivește cu o inconștiență oarbă tot ce e în jurul său, va fi la rândul lui biruit chiar de prăbușirea celorlalte: Luncând din ce în ce mai jos, prin moartea lui Nessi el primește lovitura de grație care nu-i va mai permite să-și găsească echilibrul.

Față de această descriere viguroasă care menține nivelul cuvenit, întâmplărilor și personajilor ce încheagă acest roman, neașteptat de romantică ni se pare dragostea curată ce se infiripă în cele din urmă între Mary și doctorul Renwick, aducând nota de gingășie și însemnare, a întregii povestiri.

IOANA POSTELNICU : „BEZNA” (roman)

(Editura Socec & Co.)

Un fapt care nu poate fi trecut ușor cu vederea, începând cu secolul al XIX-lea și accentuându-se în zilele noastre, este tendința femeilor scriitoare de a cuprinde un loc cât mai vast în literatură. Unele dintre ele, atingând înaltele culmi ale gândirii sau ale frumosului universal în artă, au primit prețuirea cuvenită în distincțiunile și premiile literare ce li s'au acordat. Numărăm printre acestea pe Selma Lagerlöf: premiul Nobel în 1909; Sigrid Unset: premiul Nobel în 1920; Grazia Deledda: premiul Nobel 1936, pe Mary Web, Pearl Buk, Hellen Key și altele.

Toate aceste femei au ca notă caracteristică observarea și descrierea frumuseții naturii; observarea și descrierea frământărilor sufletului omenesc, — al femeii în special — în forma lui cea mai desăvârșită. Drame și pasiuni individuale ca și hotărâri ale destinului ce capătă caracter universal, au fost cu migală studiate și analizate de către aceste femei, dându-se la iveală crâmpene de adânc de suflet, necunoscute sau soluții problemelor psihologice încălcite și îndelung răsbătute. Cu deosebire, amănuntul a căpătat datorită influenței acestor scriitoare, plinătate și nou interes resfrângându-se pe un câmp din ce în ce mai larg, în literatura contemporană.

Cum era natural să se întâmple, asemenea muncitoare intelectuale au apărut și în scrisul românesc, în manifestări lirice sau epice de reală valoare, păstrând tradiția înaintașelor străine dar alăturându-se etnicului nostru, prin motivele de inspirație: întâmplări culese din viața de fiecare zi, trăite de niște eroi întrucâtva asemănători cu oamenii pe cari îi cunoaștem. Printre aceste se cuvine o dreaptă prețuire *Ioanei Postelnicu*, cu cel de al doilea roman al său: „Bezna”.

„Bezna” e o poveste stranie, cu personaje ciudate prin diformarea lor fizică, sau sufletească, prin atmosfera grea și parcă încărcată de mușegai în care e plasată acțiunea, și care culminează prin sfârșitul său: cutremurul de pământ de acum doi ani cu cele câteva case prăbușite și cele câteva victime omenești cauzate. Deși în toată cartea e vorba de o singură familie, membrii acesteia sunt nespuse de diferiți între ei, fără afinități sufletești, fără coeziune, ca și cum autoarea i-ar fi adunat din toată lumea, închegându-i silii într-o

unitate din care fiecare nu știe cum să evadeze. Și ceia ce este mai curios, că toți acești eroi cari duc o viață de fiecare zi dintre cele mai obișnuite, pot să fi zămislți în málul unei mlaștini, de unde numai cu greu și numai pentru câte o clipă, iese la lumină câte un nufăr, pentru a fi absorbit imediat de întunericul din năuntru sau din afara sa.

Toate acestea duc la concluzia că deși autoarea a studiat amănunțit fiecare personaj, creind portrete perfect echilibrate și armonice, nu a avut aceeași clară viziune a ansamblului, a planului arhitectural al compoziției. Munca sa se dovedește a fi încheată în laborator, lucrată fragmentar, — în stilul artei impresioniste —, servindu-se ca material prim, de aspecte luate din viață, nu de viață însăși; de crâmpoțe din ființa umană nu de omul întreg, omul normal așa cum îl cunoaște. Deaceia, chiar atunci când în mijlocul povestirii se ivește câte un asemenea om obișnuit, neștiind ce să facă cu el, neputând fi asimilat de ansamblu, autoarea îl suprime, scoțându-l din sfera acțiunii. Este cazul Elenii și al lui Alexandru Străjeru, părinții lui Cozma, cari mor încă dela începutul romanului, deși existența lor în casa cenusie și în viața celorlalte personaje ar fi putut modifica esențial și clarifica structura subiectului.

Ceiace iarăși dă de gândit la acest roman este ideea conducătoare, pe care dacă încercăm a o urmări îndeaproape, simțim cum ne scapă, încălcându-se parcă, în instinctele primare ale eroilor săi.

Desigur că în literatură, finalitate etică nu este obligatorie și nu în felul acesta de a simți și a se comporta, al personajilor unui roman se poate judeca valoarea lui. Nu acest fapt i-se poate reproșa autoarei „Beznei“, ci doar o oarecare confuzie ce domnește în fondul însăși al povestirii fiind foarte greu cititorului să-i găsească firul conducător. Să luăm un exemplu: Cozma Străjeru, personajul principal al romanului, cu care facem cunoștința dela vârsta de 7 ani, e un copil obișnuit, născut din părinți normali, în care nu întrezărim nici o înclinație către vicii sau diformăție sufletească. Ceva mai mult: dela doisprezece ani e trimis într'un internat de băieți unde-și desăvârșește educația până la intrarea în universitate și unde domnește un mediu sănătos prin excelență. Ne surprinde faptul că adolescentul Cozma se poate apropia sufletește și mai ales trupește, rămânându-i robit pentru toată viața, de Clody, copila infirmă și nedezvoltată, ruda sa de sânge și pe care o detesta în copilărie pentru răutatea și ciudățeniile ei. Ne surprinde iarăși prin neverosimilul ce-l conține, faptul că această copilă, înapoiată mental, poate juca în viața unui om normal, rolul unei adevărate curtezane, și-l poate prinde în meștejele ei. Și totuși, lucrurile se potrec așa, actul iubirii fizice fiind trăit intens senzorial și verosimil de ambii eroi, afecțiunea sufletească fiind numai preludiul celor ce aveau să urmeze. Acest amestec de normal și anormal, de verosimil și ciudat, ne izbește mereu în decursul povestirii. Și atunci fără să vrem, se pune întrebarea: ce efect literar sau artistic a urmărit autoarea prin imbinarea acestor contraste? Nu cumva efectul obținut e artificios?

Un alt personaj la fel de deviat este Marta, soția de mai târziu a lui Cozma, fată tânără, sănătoasă trupește și sufletește, pe care o vedem oscilând mereu între a iubi pe Cozma logodnicul, pe Luki, pictorul întâlnit pe malul mării, în vacanța ce precede căsătoriei, pe unchiul Andrei, tutorele ei, și iarăși pe Cosma soț, pe Luki amant, pentruca în ultima clipă, aceia a prăbușirii de cutremur a blocului în care se afla, să moară alături de Andrei strigându-i cu ultima suflare: iubitul! Trebuie să recunoaștem că această

atitudine de zăpăceală, de confuzie a sentimentelor proprii, nu se potrivește cu o femeie normală, — așa cum ne este prezentată Marta —, oricare ar fi atmosfera casnică sau împrejurările vieții. Nici de data aceasta nu putem înțelege scopul urmărit, în creerea acestui personajiu.

Singura figură bine studiată și urmărită de la început până la sfârșit, este a guvernantei Ema, tipul fetei bătrâne în care poftele trupului se trezesc târziu, dar cu atât mai tiranice, al femeii egoiste și rea care urmărește asigurarea unei existențe lipsită de griji și care robește acestui ideal întreaga ei dîntă. Ne displace însă ca personajul în sine.

Ca obișnuie, deși evenimentele se succed destul de variat, romanul de față fără a fi cătuși de puțin greoi, nu stărnește acea nerăbdare caracteristică unora dintre ele. Se desprinde din el ceva molcomit, ceva de casă neagră, și de oameni bolnavi, care respinge într-o mică măsură. Acest fapt nu ne oprește să observăm că paginile unde e vorba de oameni cu adevărat bolnavi — viața de sanatoriu de tuberculoși unde îl urmărim pe Cozma timp de câteva luni — sunt poate dintre cele mai reușite.

Trecând acum la analizele sufletești pe cari le întâlnim foarte des în romanul de față, trebuie să recunoaștem autoarei meritul de a le fi făcut de cea mai bună calitate. Găsim în ele nuanțe de o subtilitate neobișnuită, intuiții de senzații abia perceptibile, lunecări în subconștient cu precizie de maestru, prezentări de stări psihice și psiho-fizice de rafinament și artă pură. Este poate partea cea mai plină de interes a acestui roman și desigur partea lui cea mai bună. Oarecum apropiată de metoda de analize întâlnită în literatura engleză contemporană, autoarea încearcă același sistem de pătrundere a adâncurilor sufletești, a prăpăstiilor din suflet.

O altă latură a scrisului acestei autoare, pe care o stăpânește tot atât de bine și o redă cu adevărată măiestrie, e descrierea și coloritul peisajului. Indrăgostită de natură cu fanatism, ea a stăruit în îndelungi observări, și-a însușit-o dislocându-i frumusețea pură ca apoi să o risipească în scrierile sale, cu o prospătăime de începuturi. Astfel, paginile în cari e descrisă măreția peisajului eivățian sau plaja orbită de soare și lumină a mării dobrogene, sunt adevărate încântări vizuale.

Nici stilul nu-i se poate reproșa. E destul de îngrijit afară de mici scăpări de sintaxă sau de morfologie, cari în nici un caz nu constituiesc un defect prea vizibil.

Tonul povestirii e când liric, când epic, când strict obiectiv, ca niște rapoarte științifice.

Așteptăm în viitor dela această autoare care promise atât de mult și care are reale calități de romancieră, o nouă carte cu mai multă limpezime, în care lipsurile de acum să fie remediate pentru a se putea apropia și mai mult de marile reprezentante condeere, ale literaturii contemporane.

BEN CORLACIU: „PELERINUL SERILOR” (poeme)

(Edit. Alfa)

„Pelerinul Serilor” se intitulează mănunchiul de poeme, puțin cam sobre, cam morbide, dar totuși de o aristocratică ținută literară, ale lui Ben Corlaciu.

Poemele acestui volum n'au făcut vâlvă și n'au atras prea mult atenția criticei literare. Isvorâte dintr'o stare de spirit bolnăvicioasă, cari în evoluția lor nu prezintă o desfășurare de imagini cu un cald colorit, ele rămân expresia sinceră a unor frământări interioare, ce trec uneori dincolo de posibilități de înțelegere obișnuită.

Autorul pare a simți lumea exterioară mai mult prin apropiata prezență a morții. Datorită unei sensibilități ascuțite, această lume din afară devine sinteza prin care eul său se manifestă adeseori irațional și absurd. Termenii de expresie prin cari ia ființă sunt și ei ciudat împlețiți, din contraste ce izbesc auzul, având adunate în ei rezonanțe metalice sau tainice zvonuri ce par a veni de departe, din necunoscut. Citez „Dibuire“, pag. 85.

„Floarea întunecatului Mai e Corina :
O altă Corină mai stinsă,
Ca un braț peste o frunte învinsă
E singura floare neagră din Rai

Toate călătoriile lunare
Se sting în privirile ei.
Palmele sclipind de-atâtea scântei
Dibuesc o altă aflare.

O dată vor striga florile
Un singur nume, o singură față :
Ziua aceea nu va veni nici o dată.
Amantul ei a înfrânt auroarele

Iată serie de imagini neobișnuite, în cari e îmbrăcată sensibilitatea sufletească, puțin cam bolnăvicioasă a poetului. „Floarea întunecatului Mai e Corina! „Dece întunecatul Mai? Ce lună a anului e mai luminoasă decât Maiul! Și totuși, în ochii autorului ei apare întunecat, nu din snobism sau originalitate, ci pentrucă în adâncul ființei sale lumea exterioară a căpătat contururi și aspecte ciudate, un sens nou, așa cum poate fi privit prin prizma simțămintelor sale. Am mai putea întreba: dece cântecul de față e închinat tocmai Corinei, „cea asemenea unui braț peste o frunte învinsă?; dece nu unei alte fete, tânără și plină de viață cum răsar la fiecare pas, înaintea ochilor cari vor să le vadă? Poate pentrucă zbuciumului din adânc, sau mândriei înfrânte, cari nu puteau fi hohotite altfel, nu li-se putea alătura alte imagini. Numai unul naufragiu i-se poate suprapune o altă înfrângere... „toate călătoriile lunare se sting în privirile ei“... numai o rătăcire poate merge alături de altă rătăcire.

De unde derivă sensul acesta morbid al poemelor, poate că s'ar putea deduce. Citez „Koch“, din grupul: „Poemele Sanatorului“, pag. 51.

Nesigur, privindu-și vârfurile picioarelor
Care nu-l vor mai ține dincolo de parc,
Eri a mai venit un om, mai vânat,
Trăgând spre pat spinarea ca un arc.
Bagajul nici nu mai putea să-l poarte:
Un geamantan turtit de 10 ani,
Umplut cu Koch și doi trei bolovani

Svârliți la întâmplare lângă-o carte.
 Prea vânt, eri a mai venit
 Un om, dintr'un oraș cu praf și cu poeți,
 Azi, în camera de sus cu trei pereți
 Un altul a murit.

Dată ce realitate brutală servește inspirația poetului! Se poate ușor înțelege impresionismul accentuat pe care-l degaje prezentarea atâtor aspecte rupte din viața cea mai prozaică.

Nu mai puțin originală prin tema ei de inspirație, este „Rugă bolnavă“, pag. 67.

„Hei medici, ruptă din coapsa câinilor,
 Spălați siringa asta că miroase
 Și mai lăsați-mi ultimele oase
 Să le resfir pe perna mâinilor.
 Otrăvi destul, — Doamne cât de multe!
 Am strâns sub pielea asta ca un sac.
 Hei, medici răi, cu serurile 'n ac,
 Iertați poetul care nu mai vrea s'asculte!

Numai cine a trăit această viață, numai cine i-a sorbit picătură cu picătură risipirea, putea să-i închine o astfel de rugă. Deaceia spuneam la început, că poemele de față rămân expresia sinceră a unei continue trăiri interioare, din apropiata prezență a morții, deaceia, versurile acestor poeme n'au muzicalitate, ci un fel de sunet metalic sau de scrășnet, care totuși nu le scade cu nimic din valoarea artistică.

Atunci când obosit de realitate poetul se refugiază în abstract, imaginile fugare din cari își modelează poemele, continuă să aibă materialitatea lor deosebită. Citez „Ceasul somnului“, pag. 21.

„Mereu același somn ne stoarce pleoapele
 În orice dimineată aceeași oră,
 Ne bate'n piept o altă auroră,
 Cum omul când se 'neacă apele.
 Turnul zorilor nu-și schimbă locul
 Nici o dată turnul zorilor nu moare.
 Mâna soarelui sărută focul,
 Bălăcindu-se 'n aceeași strîmță mare.

Față de cele de mai sus, e cert că nu putem afirma despre volumul de față că este o creație de artă pură. Este mai întâi de toate un început, dar un început de mari promisiuni poetice, prin sensibilitatea ce o cuprinde, prin noutatea elementelor de cari se servește drept material poetic, prin sinceritatea expresiei. Dacă forma suferă, versurile fiind schiape, metrica inexistentă, muzicalitatea înlocuită cu o sonoritate ce zgârie urechile, fondul în schimb este viguros și nou, constituind un bogat material brut de bună calitate ce așteaptă doar să fie prelucrat, să fie turnat în tipare mai gingașe, mai perfecte. În acest prim volum de început poetul face o adevărată dăruire a sufletului său, sublimat prin suferință. Bănuim că atunci când va face numai artă pentru artă, cele ce va realiza vor fi la înălțimea așteptărilor.

D. IOV: COVOR BASARABEAN

versuri

Așa precum Octavian Goga a făcut din poezia sa o trăire istorică și o închinare pământului transilvan, tot astfel poetul D. Iov, adună în volumul de față, toată tragedia istorică a Basarabiei, ca și toată marea ei, zăvorâtă prin veacuri în cetățile de pe malul Nistrului, îndrăgostit de گیا basarabă, cu largile ei orizonturi, cu ploile reci, cu iernile-i viforoase, înfrățit cu țăranul, cu credințele-i strămoșești și cu trecutul istoric; el dă glas de vers tumultului din suflet, lăsându-l să se reverse, asemenea unei vijelicioase chemări, sau a magiei trecutului.

„Covor basarabean” e înflorit din cinci izvoade: „Lacrimi pentru Basarabia”, „Icoane”, „Drum spre dreptate”, „Urme vechi”, „Liniște în sbucium”. Urzeala e aceeași: marea dragoste a poetului pentru fâșia de țară moldovenească, dintre Nistru și Prut. Bătăla e variată, fiecare izvod având un alt colorit sufletesc. Cel dintâi: „Lacrimi pentru Basarabia”, înfățișează tristețea ce a cuprins biata inimă românească, atunci când cotropitorii din răsărit, au sfâșiat din trupul țării, acest pământ, rămas în stăpânirea noastră prin voința marelui Ștefan.

Pentru acel an, 1940-1941, de vifornită barbară, poetul află în versul său accente de un zguduitor patetism. În plânsul său, nu plâng numai cei prădați, în clipa de față, pânge tot trecutul, sate întregi de mazilii și de răzeși, bătrânul Nistru și toată moldovenimea. Și a atâta jale și atâta suferință în țara cotropită că..

„Pela răspântii troițele se roagă,
De la Chilia până la Hotin,
Și-așteaptă frații care nu mai vin
Să dezrobească țarina zăloagă”.

(Jelanie basarabeană, pag. 21)

De aceea, în „Răvaș către Rege” (pag. 24), poetul, interpret desăvârșit al lumii pe care o reprezintă, spune:

„Măria-Ta, când noaptea cerul crispa
Și liniștea se-așterne peste zări,
Ascultă trist cum vin din depărtări,
Chemări de-acelora ce gem de prispă.

Măria-Ta, ascultă-le chemarea
Ce trăsnete spre răsărit aruncă,
Flăcăii Tăi, de mult cunosc cărarea:
Numai Măria-Ta să dea poruncă..

Porunca, de a dezrobi pământul prădat de barbari, nu e numai a clipei de față. Ea străbate în timp, cu easă din hrisoave și din istorie. În poezia lui D. Iov, această poruncă ia uneori chipul, înăsprit a amarnică judecată, al marelui Ștefan Voivod, care-și întreabă hatmanii, mazilii și răzășii, unde-

* Hotinul, Orheiul, Soroca. Și cum nimeni nu răspunde, Voevodul dela Putna, notărăște:

„Urmașii mei.. De nu sunteți voi vrednici
 Voiu deștepta, pe Tăutu, pe Duma,
 Pe Boldur, pe Movilă, pe Tuțora,
 Pe toți cei ce avură 'n leaturi rost.
 Și spre rușinea — voastră — a tuturoră,
 Voiu întregi cu ei Moldova, cum a fost”.

(Voroava, pag. 28)

Nu mai puțin dinamică, nu mai puțin impresionantă este poezia „Moldova, sună-ți clopotele toate”, (pag. 41), scrisă în Iunie 1941, și deci, inspirată din credința în izbânda vitejiei românești:

„Moldovă, sună-ți clopotele toate,
 În astă sfântă zi de înviere,
 „Să aflu lumea, Nația cum cere:
 „Dreptate... dreptate... dreptate”.

În „Icoane”, poetul se îndepărtează într-o oarecare măsură destinele istorice ale Basarabiei, ca și de zbuiciumul născut din tragedia pe care a trăit-o, devenind contemplativ și îngăduind versului său să se infiripe pe un făgaș mai cunoscut. Facem acum cunoștință cu toamna basarabeană, ce trage pe drumuri brazde lungi de glod, cu peisaje de iarnă, prinse uneori la frontiera țării, marcată de trecerea unui grănicer și de lătratul unui câine din Ucraina, cu zorile mohorâte și lungi, când:

„Din cânepa norilor toamna toarce
 Fire lungi și cenușii de ploae”,
 și chiar cu o primăvară specific basarabeană, în care
 „Din Nistru fudul, Crai-Nou se 'nalță
 Ca o sprinceană groasă de mazil”.

Nu se poate spune însă despre aceste poezii că sunt pasteluri, deși predomină în ele elementul pictural. Nu se poate spune, deoarece ori cât am fi de absorbiți de plastică și de prospețimea coloritului, fondul rămâne același, și când ne așteptăm mai puțin, el se impune expresivității. Astfel, Crai-Nou, răsare din fundul Nistrului, cu sprinceană groasă de mazil, sau

„Din înălțimi coboară tihna,
 Să 'nvăluie adânc strămoșii”

(pag. 72)

și mai departe:

„Târziu începe să 'nflorească
 Luna, la depărtări de mal,
 Ca o pecetie domnească
 Pe un hrisov voevodal”.

Deși contemplativ în aparență, aceste poezii sunt o perfectă împietitura de elemente pur artistice, cu trecutul istoric, cu suferința neamului,

cu năzuința spre deplină unitate națională. Îmbinarea acestor elemente într-unele, e uneori atât de surprinzătoare, că parcă s'ar contopi într'o cîmpă de două lumi. Spre exemplu:

„Umblau pe râuri morile de apă,
Mirezme 'mbătătoare 'nălța fânul.
Ardeau pe haturi, candelă 'n toți macii,
Când năpusti urgia lui, păgânul!”

Precum se vede, primele trei versuri, numai frumusețe și încântare; un peisaj câmpenesc de o rară și desăvârșită luminozitate, și brusc, în ultimul vers, totul se șterge, pentru a face loc teribilei urgii a năvălrii barbarului.

Această continuă trăire a elementului de fond, dovedește trăinicia versului lui D. Iov.

„Drum spre dreptate” e notat cu ultima jumătate a anului 1941 și întreg 1942. Motivele de inspirație ale poeziilor din acest capitol, după cum le arată cronografia, sunt faptele de arme, de vitejie și de izbândă, ale armateilor românești. Ele dau versului înaripare nouă, deschizând drumul năzuințelor ce duc spre marea unitate națională. Ca și în primele poezii, de sub colbul cronicilor răsar legendare figuri istorice, cari cer adunarea la un ioc a tuturor românilor, nu numai a aceloră dintre Nistru și Tisa, dar chiar mai de departe.. de la Bug și din Pocuția. Poetul și vede clipa:

„Când, după judecata cea mai dreaptă
Noi vom juca Unirea tuturor”.

Și năvalnicul său avânt, culminează în „Trimît azi Regelui scrisoare” (pag. 96), când spune :

„Atunci, la Alba-Iulia, cum scris-a
Bunicul Tău, în țara fără rană,
Vom așeza pe fruntea Te coroană,
Din tunuri dela Bug și de la Tisa”..

dar, după cum spune mai departe, la pag. 102, coroană nu de Rege, ci de Împărat.

Ultimele două grupuri de poezii „Urme vechi” și „Liniște în zbucium” au un caracter mai personal, o tonalitate minoră și o coloratură patetică. Poetul se întoarce pe vechile meleaguri dar, în locul celor lăsate cu un an în urmă, nu găsește decât pângărire și ruină. Amintirile și tristețea îl copleșesc în primul moment dar Basarabia și dragostea de neam sunt mai puternice. Privind câmpul pe care au înflorit atâtea cruci, spune:

„Din ochi 'nchiși, vor înflori cicori,
Din osul vostru, grâu îmbelșugat
Și maci, din sângele ce l-ați vărsat,
Ca să urziți pe holde, trei culori”.

"Covorul basarabean" se încheie cu „Măr domnesc”, imagine în care ar vrea să-și intruchipeze țara.

Deși cele expuse mai sus, încearcă să redea o oarecare viețuire poeziei lui D. Iov, ea nu poate fi înțeleasă pe deplin decât în ansamblul ei. Plină de inflăcărare și avânt, ea reprezintă la perfecțiune poezia eroică în largul înțeles al cuvântului, fixând în același timp, pagini de cronică în istoria zbuciumată a Basarabiei. Pe lângă plinătatea fondului, construit pe zbucium și avânturi sufletești, pe dragoste de neam și de pământul rămas din strămoși, forma, foarte îngrijită completează ansamblul. Imaginile întrebunțate au în el prospețime și colorit viu, cu miros sănătos de brazde și de hărnicie neaș românească.

Datorită tuturor acestor calități, „Covor Basarabean” merită a fi primit cu toată cuviința în galeria poeziei de valoare statornică.

Nu se poate încheia această cronică fără a se menționa, perfecte condițiuni de artă grafică în care a fost realizat volumul, datorită editurii „Cartea Moldovei” din Iași, și cu atât mai mult, splendidele gravuri — unele colorate — ce ilustrează fiecare filă complectând sensul simbolic al poeziei, datorite lui Th. Kiriacoff-Suruceanu.

Marieta Popescu Flores

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

ȘTEFANIA ZOTTOVICEANU RUSU: „RENAȘTERE“

Față de „Jocul de-a dragostea și moartea” și „De ziua tatii”, cele două volume apărute în 1940 și despre cari am vorbit în nr. 9—10 al Familiei“ 1941, Ștefania Zottoviceanu Rusu, e în plină evoluție. Versul din acest volum e mai plin, deși înțelesul poeziei scapă uneori de sub controlul analizei prin potențialul său de spiritualitate. Jocul cuvintelor, mai puțin dur decât în cele două volume precedente, e ajuns aci melodie și semnificativ. Părăsind omenescul din ce în ce mai mult, poeta își alege motivele de inspirație, în străfulgerările de gând, construind fragile imagini. Citez: „Joc răsfrânt” (pag. 16),

*Caldă lume de nimic
Cin'te ține 'n deget mic.
Alb inel de șarpe moale
Ca tortița unei oale
Covrigat și lunecos;
Ciot gălbui, lucios de os!*

*Cin' te joacă 'n unde albe
Ca pe zloții unei salbe,
Și te-aruncă și te ia
Fraget fulg de mahmudea?*

*Mai departe, mai aproape
Cum de-atâtea pot să'ncape,
Și să scape
Și să sape
'N jocul tău
Clătinat ca ochi de hău?*

*Joc răsfrânt, joc răsfrânt
Prins în ochiuri plutitoare
Printre zdoburi de pământ
Dus de vânt, dus de vânt,
In depărtare!*

Adeseori, în drumul spre interiorizare scapă autoarei precizia contururilor sufletești și atunci, poezia devine de un lirism confuz.

Cele 125 de pagini ale „Renașterii” grupează patru categorii de închegări de gânduri: „Jocul în oglindă” din care am citat poezia de mai sus și unde și celelalte poezii îi seamănă având ca element comun aceeași fulguire de vis; „Bulboana” unde găsim răsfrânte stări sufletești sub forma unor prăvăliri peste obișnuit; unele dintre poezii purtând pecetea unei mari dureri sau a unei mari încercări; apoi „Renaștere” prețios mănunchi de simțăminte dezrobite de frământări sau afundări în sine și infine: „Zi înaltă”, unde după lungi și cotite peregrinări spre în-

finit și abstract, spiritul se întoarce iar către materie, închinându-se lumii, vieții și dragostei.

Impresionant de duioasă, din al doilea ciclu, sunt poeziile: „Rânite gânduri” (pag. 50) care începe cu următoarele versuri:

„Rânite gândurile zboară spărioase,
Miroase a pământ, miroase a oase.
Ași vrea să-mi aștern obrazul tihnită
în țărână.

Să-mi umble furnicile, fără să le
simt pe mână.

Să văd cum în spre inimă, urcă
răcoare”.

și cari mărturisesc o mare durere sufletească și „Odată doar” (pag. 52), unde stă adunată — ca într'un ghioc zvonurile mării — toată înfinita suferință a unei mame ce pare că și-ar fi pierdut copila-i unică. Prea frumoasă ca să nu o citez, prea lungă pentru a putea fi citată întreagă, mă mărginesc să spun că „Odată doar” nu-i plânset, nici țipăt disperat, nu-i măcar o mărturisire personală. E numai o mică și prețioasă perlă poetică, închegată din imagini luminoase și transparența lacrimii neplânse.

Al treilea grup de poezii pare a fi un intermezo, între ce a fost și ce va să fie. În „Renaștere” (pag. 68), poeta spune:

„Haide viață,
Apucă-mă de mână
Și scoate-mă odată din ceață”

Nu știi că trebuie să ne pregătim sufletul iar pentru Paști?

Și mai departe, în poezia „In capcană” (pag. 70):

„In palma mea caldă și adunată
Tresăltând de zgrunțurile humii,
Te iau, inimă a lumii
Speriată,

Scăpată de obsesia durerilor trecute, poeta se lasă acum furată de meditație, închinând spațiului și timpului un frumos poem (pag. 71). de ispita nălucirilor fanteziei, ca să putem asista în „Paradă pe lună plină” (pag. 81) la o defilare eroică a vitejilor căzuți pe câmpul de onoare al acestui război, în fața marilor noștri strămoși, și uneori chiar de răsfațul povestirii. „Fata vecinului” (pag. 86) mit și fapt divers în egală măsură, dovedește destoinicia epică a autoarei care știe să dea viață, culoare și mișcare personajului neașteptat ce ni-l prezintă și pe care-l proiectează pe fond de real și irealitate.

Dar cele mai frumoase, cele mai adânci și mai pline de înțeles sunt poeziile din ultimul ciclu, unde omenscul și visul sunt împletite armonios, în popasuri și smerite închinăciuni „dragostei și vieții. Citez „Apă vie” (pag. 99):

Din scorbura migdalului vieții,
Din stânca luminoaselor tăceri,
De sub cadranele prăfoase ale ceții,
Din miezul fructelor crescute din
păreri:

Din mersul tău cu unduire de ape,
De sub căldura ochilor blajni,
Din gândul mult ce nu ți-l poate
'ncape,
Cum inima nu ți-o încapi de te în-
chini:

Din moartea ta, ofrandă 'nchipuită.
Ce se așterne crin, pe bucuria mea.
Se-adună 'n apa vieții zăvorâtă,
Apa de bae, curată ca o stea.

În acest ciclu, spiralele de gânduri se opresc în resfrângeri luminoase și adeseori sufletul întreg al poetei este o mare revărsare de dărnicie și de cântec. Citez „Dacă ai fi pământ” (pag. 109):

Dacă-ai fi pământ,
 Te-ași semăna cu crini,
 Cu trandafiri și iacint.
 Dacă-i fi apă
 Ți-ași câptuși albia
 Cu stele și cu argint;
 Dacă ai fi aer
 Te-ași umplea tot
 Cu cântece de păsări
 Și sărutări de vânt.
 Dacă-ai fi pe cer
 Te-ași însemna cu fanioane de dor
 Ca pentru un legământ.
 Dar aști om

Și desigur că acestui „om“ autoarea îi spune mai departe în „Ce-mi rămâne” (pag. 111) :

„Ași vrea să fiu Țarina ta,
 Ca să-ți îngrădesc ziua de mâine.
 Ași vrea să fiu hațna de iarnă a ta
 Ca să te ocrotesc de ger;
 Ași vrea să fiu pavăza ta
 Ca să nu te mai atingă tăișul nici
 unui fier.

Ași vrea să-ți fiu seară și dimineață
 Ași vrea să-ți pot da să-mi bei din
 mâini viața...

Sunt în aceste versuri, accentele viguroase și noi ale iubirii, cântate cu virtuozitate de maestru.

S'ar părea că toată cântarea de până acum, în efemer și abstract, n'a fost decât pentru a se regăsi pe sine, în noi imagini ca o continuă și proaspătă intuire a frumosului artistic. Desigur, nu toate versurile volumului de față sunt desăvârșite, nu toate stările sufletești sunt fericit nuanțate, nu toate devagațiile în abstract sunt suficient de luminoase și nu toate imaginile ce le reproduc sunt perfecte din punct de vedere estetic. Astfel, găsim în versurile d-nei Ștefania Zottoviceanu Rusu, asociații de cuvinte, surprinzătoare, cum ar fi :

„avadări coloroforme” (pag. 15) sau „ubiri analfabetice” (pag. 12) sau „perdeaua nopții friptă”, (pag. 19), „mâini apoase molatice și sumbre” — pag. 34 și multe altele. — Este genul acestei scriitoare de a alege elemente prea puțin întrebunțate în circulația poetică, și este nevoia sa interioară de a-și revărsa tumultul, iar printre cele frumoase se strecoară și unele ce nu-și justifică întru nimic prezența lor în poezie. Nici forma propriu zisă a versului nu este cuprinsă în tiparul clasic al rimei, al ritmului și al metricei poetice.

Dacă majoritatea dintre ele respice rima, în ceea ce privește numărul silabelor ca și cadența, foarte rar se supun regulilor cunoscute. Au însă un ritm și o muzicalitate a lor proprie, uneori chiar prea accentuată, așa fel că pierzi firul evolutiv al gândului urmărit.

În general, poeziile din „Renaștere”, sunt frumoase, cu ascuțituri de gânduri abia surprinse, cu mituri rotunjite în imagini pline de suc, cu ondulări de linii șerpuite între vis și realitate.

Prezențarea lor e făcută într'un elegant volum, frumos ilustrat cu gravuri de Dobrian, într'o tipăritură îngrijită și o minunată realizare grafică.

MARIETA POPESCU FLOREA

C. COSCO : „CÂND ERA BUNICA FATĂ”

D. C. Cosco tipărește a doua ediție din amintirile sale despre Bucureștii de acum o jumătate de secol.

Cei cari au apucat vremurile dinaintea războiului nostru de întregire ca oameni formați, ajunși adică la vârsta maturității, citesc cu plă-

cere și mai ale înduioșați, paginile din „Mai ții minte?”

Bucureștii s'au schimbat atât după războiul care ne-a dat România mare, încât cei născuți după el au avut parte de un oraș din care au dispărut mai toate urmele vremurilor dinainte de 1916. De aceea pentru generația de după 1920 paginile din „Mai ții minte” nu au nici o rezonanță sufletească.

Numai cei cari au văzut locurile și au cunoscut oamenii de atunci pot simți duioșia caracteristică reîmprospătării amintirilor despre ce a fost odată văzut și trăit de noi.

Pentru cititorii mai tineri, aceleași pagini alcătuiesc însă, numai un material informativ și la nevoie documentar.

Amintirile sunt, pentru cei bătrâni, sau pentru cei cari încep să nu mai fie tineri, o bogăție și, în acelaș timp, o mângâiere pe care ne-o dă viața în schimbul irosirii anilor.

Din rândurile acestora se vor fi recutat cititorii numeroși ai d-lui C. Cosco pentru cari nu a fost îndestulătoare ediția primă, de vreme ce s'a tras a doua.

La fel de interesante și duioase sunt, pentru oamenii între două vârste, și paginile din „De la casa Vănic și „Câțiva scriitori și mari umoriști”. Câteva din figurile și întâmplările acolo întâlnite au fost cunoscute și de cei cu etatea nedifinită. Cele mai multe, însă fac parte din galeria pe care a avut-o numai autorul vie sub ochi și despre care ne împărtășește amintiri personale, căci nu trebuie să se uite că, pentru cititorii cu astfel de vârstă, d. Cosco este un înaintaș sfătos, deci să nu-i fie cu supărare că a trecut mai mult timp decând era bunica d-sale fată mare decât din vremea când buni-

cile noastre erau și ele la mamele lor acasă fete de măritat.

În fine, un alt ciclu, acela al copilăriei „Din anii de vis” place, pentru că este în el talent și comunicativitate. Copilăria este parcă a ceaș pentru toți, iar amintirile din ea reușesc să placă tuturor cari au fost și ei odată copii. Cu o singură condiție: scriitorul să aibă, cum am spus, talent și comunicativitate.

Și d. C. Cosco are destul din amândouă.

LA MOARTEA LUI O. CARP

S'a stins din viață la o vârstă înaintată O. Carp, autorul volumului de poezii *Rândunel*.

Cei cari citeau literatură pela 1906 își aduc aminte de frumoasa poemă cu care începe volumul și care îi dă numele: „Rândunel”, povestea rândunelului întors din călătorie lungă și care, negăsindu-și rândunica în cuibul unde o lăsase căci

*A căzut pe-aicea bruma
Și-au fugit de vremuri grele.
Pe departe-o fi acuma
Stolu'ntreg de rândunele*

pleacă în căutarea ei „zile 'ntregi și nopți de toamnă”, până ce, istovit de zbor,

ostenite

*Cad aripile-i golașe
Și'ntr'o clipă îl inghite
Valul mării uriașe*

Aceiași cititori nu au uitat, de sigur nici „Doina”, în care

*Nu-i plânsul unei inimi numai
Și-al unei clipe trecătoare,
Ci neamul nostru'ntreg își cântă
Durerile de care moare.*

Tot mai stăruitoare însă revine în paginile volumului tema mării, ale cărei frământări vijelioase trec fără urme.

Pastelul „Sulina” pe furtună, cu clopotul care vestește primejdia pentru nălierii rătăciți pe valuri, este una din cele mai frumoase bucăți ale ciclului mării.

Vecinicia mării lasă poetului gândul amar al vremelniceii omului pe pământ:

*Peste ani va fi aceiaș
Ca și țărnul unde sânt.
Numai noi vom fi uitare,
Intuneric și pământ.*

Și, în adevăr, acum e pământ și poetul care de mult era uitare, căci sunt zeci de ani de când scria O. Carp, pe adevăratul lui nume G. Proca, profesor la Facultatea de medicină din Iași.

Poetul a iubit natura ale cărei frumuseți le-a cântat în reușite pasteluri și viața de ale cărei dezamăgiri nu s'a lăsat frânt, nici stăpânit de desnădejde.

În ciuda și a unora și a altora vesul vieții înaintează

*pe nesimțite dus
De valuri care-aleargă spre noaptea
din apus*

În furtunile cari se deslănțue din când în când nu avem dreptul să cădem istoviți de cale. Primăverile din nou încunună frunțile celor de pe punte și va fi iarăși voe bună

*și cântece de lupte
Pe valurile mării și-a vremii ne'n-
terrupte*

Am citat, din volumul pe nedrept uitat, versuri ce pot îndemna spre gânduri de pietate pentru înaintași pe cititorii de azi de bună literatu-

ră românească fie și mai veche, încredințați că cel puțin cu prilejul morții poetului, „Rândunel” merita să fie readus în amintirea noastră.

MIHAIL IORGULESCU

DOUA PICTORIȚE

Două tinere artiste, apărute timid în lumea creatorilor plastici: fără surle și țimbale, fără să fi forțat într'un fel sau altul reclama și zgomotul gazetăresc, formându-se în tăcere și neavând alt protector decât talentul.

Numele d-relor Maria Bănică și Ileana Rădulescu s'au impus încet, sobru, dar într'un chip trainic. Două nume cari au devenit aproape inseparabile. Într'adevăr aceste două bune pictorițe au expus și expun împreună; amândouă au fost și sunt premiate; concomitent și de aceleași foruri, amândorora li s'au reținut tablouri de Pinacoteca Statului și Ministerul Artelor; însăfârșit — și aceasta interesează mai mult — amândouă au o formație tehnică înrudită.

Cunoscute publicului amator de artă plastică, atât din expoziții individuale, cât și dela *Saloanele Oficiale*, evoluția artistelor de care ne ocupăm a putut fi urmărită ușor și **îndeaproape**. Am putut constata întreaga ascendență urmată an de an atât de d-ra Ileana Rădulescu, ca și de d-ra Maria Bănică.

Manifestând, la început, oarecare timiditate, dar, în același timp, o sensibilitate autentic feminină, pictorițele noastre au cultivat până la expoziția penultimă (dela „Dalles”) mai mult natura moartă și florile. În intervalul de timp al celor doi ani, d-rele Maria Bănică și Ileana Rădulescu și-au lărgit câmpul de

inspirație către peisagiu și mai puțin către flori și natură statică. Așa cum ne apar astăzi la Ateneul Român, cele două artiste ne prezintă sinteza experiențelor lor din ultimul timp și îmbogățirea motivelor de inspirație. Și este instructiv acest lucru, în special, pentru cine le-a urmărit întreaga evoluție, întregul drum parcurs de când s'au afirmat prima dată în public, până astăzi. Spirit sobru și înclinat spre interiorizare, d-ra Maria Bănică ne oferă în No. 7 (Spre Biserica Sf. Elefterie), No. 1 (Bărăția) No. 5 (Dealul Patriarhiei), No. 24 (Scheii Brașovului) sau No. 15 (Colț din str. 11 Iunie), peisagii în cari atmosfera, planurile, armonia cromatică și vibrația sunt însușiri de prim ordin. Subiectele prinse într'un penel sigur și cu maturitatea tehnică, au corespondență de realizare ca armonie coloristică în bucăți ca Galbenele (No. 22) sau Trandafiri (No. 21), în care carnația florală este redată cu multă sensibilitate.

Deși temperament mai individual decât colega d-sale, d-ra Ileana Rădulescu întrebuițează mai mult tonurile închise. Faptul desigur este un hazard căci de multe ori tonalitatea minoră poate duce la opacitate. Dar acest pericol este bravat în chip salutar de către artistă și trebuie să recunoaștem o deosebită dexteritate în redarea cerurilor hibernale, în special, în ce privește transparența și vibrația. Dar peisagiile d-rei Ileana Rădulescu au în general o patimă de atmosferă, de atmosferă nostalgică de sugestivă nostalgie. Peisagiul cu Fabrica, merge, din acest punct de vedere până la umanizare.

Pe linia celor semnalate mai sus subliniem și N-rele 1, 4, 14 și 2. Cât privește florile, avem de făcut aceleași observații ca și d-ra Bănică și în special, pentru Nr. 19 și 22.

C. St.

REVISTA REVISTELOR

GÂNDIREA, Nr. 1, Ianuarie 1944.

Pe aceeași linie de spiritualitate autohtonă „Gândirea” prezintă și în ultimul număr același mănunchi de colaborări: Nichifor Crainic, George Gregorian, Victor Papilian, Olga Caba, Gh. Vrabie, etc., nume desprinse din puternica falangă a tradiționalismului transfigurat de luminile ortodoxiei. În parcursul unor noțe nu se poate fixa profilul gândirismului. „Gândirea” însă, condusă cu atâta surprinzătoare tinerețe de Nichifor Crainic, continuă drumul acesta cu atâtea popasuri de rodnicie, al unei literaturi prin miezul căreia trece totdeauna verticala neprihănită a sufletului românesc.

CONVORBIRI LITERARE, Nr. 2,

Recentul număr (Februarie 1944) aduce colaborarea d-lor S. Mehedinți, Traian Săvulescu, G. Tutoveanu, M. Beniuc, T. Al. Munteanu, Elena Rădulescu-Pogoneanu, Ion Negroi, Leon Diculescu, Al. Ionescu, Aurel Chirescu, etc. Temeinic încheată, după trei sferturi de veac, dar departe de a da un singur semn de oboseală, și aceasta datorită energiei d-lui I. E. Torouțiu, jertfelor sale și dragostei de benedictin.

BASARABIA LITERARĂ.

De când apare la Chișinău Basarabia literară „a încetat să fie europeană, devenind mai moldovenească”.

Așa subliniază redacția schimbarea la față a revistei. Desigur, acum nu se mai întâlnesc aci atâtea nume de circulație din București, pe cari poetul Teodor Al. Munteanu le mobilizase, dar se întâlnește altceva mai viu, mai semnificativ. Clocotul de viață locală. Acum Basarabia literară este pe linia unui destin pe care trebuie să treacă toate revistele de provincie. Este rostul cel mai firesc al acestor reviste și singurul care le justifică existența, acela de a prinde în linii cât mai fidele specificul, cu toate rezonanțele lui originare.

Basarabia literară își împlinește acest rost. E destul! D-nii Sergiu Matei Nica, N. V. Coban, Robert Cahuleanu, D. Iov, etc. localnici, păstrează revistei prestigiul cucerit în Metropoliă.

ARMATA.

Printre revistele militare „Armata” și-a creat în scurt timp un prestigiu. Generalul Georgescu-Pion și Pompei Christescu i-au imprimat un stil de aristocrație grafică. Având colaborarea celor mai distinse condee, însăși unul din directori fiind un scriitor de fine intuiții, revista cuprinde în pagini toată vitalitatea noastră eroică, redată prin reportajii de pe front sau vederi, chipuri de eroi, schițe sintetice asupra operațiunilor, toate, grupate sobru, într’o literă definitivă.

REVISTA BUCOVINEI.

CÂMPIA LIBERTĂȚII.

Redactată de Traian Cantemir și Dragoș Vitencu „Revista Bucovinei“ se menține pe treapta fructuoasă inițială: Colaboratorii din ultimul număr îi dau chiar un aspect remarcabil: C. Loghin, Traian Chelariu, Dragoș Vitencu, Leca Morăriu, N. Tăutu, Traian Cantemir, Emil Zegreanu, etc. De reținut cele „Șapte sonete de iubire“ ale poetului Traian Chelariu.

Poetul Vlaicu Bărna dăltuește în paginile „Câmpiei libertății“, în liniile nebiruite, chipul statornic al unui ideal pentru care nimic nu este prea scump. Demnă, scrisă luminos, documentat, „Câmpia libertății“ aduce colaborări prețioase ca: Vasile Stoica (Mizeriile unei ratificări), Ion Lupaș (Transilvania și Slovacia), Ilariu Dobridor (Intellectualitate și cultură), Ion Clopoșel (Transilvania la răscrucele istoriei), Ion Vlasiu (Două fragmente), etc. Câmpia libertății este una din acele reviste cari sunt necesare astăzi.

BUCOVINA LITERARĂ.

GÂND ȘI SLOVĂ OLTENEASCĂ.

Tot la Cernăuți, având ca prim redactor pe George Drumur, apare și „Bucovina literară“, unde întâlnim o selectată colaborare. E. Ar. Zaharia, Neculai Tăutu, Ghedeon Coca, George Todoran, dau acestei reviste un contur neturburat de nici un vânt străin. Dela tumultuosul iconarism și până la gravitatea de azi este un drum lung. Noua față spirituală a Bucovinei, se arată din aceste publicații purtând surâsul așteptat de maturitate.

Revista, care apare la Craiova, redactată de Preda Savu, se afirmă tot mai viu. Condeierii cari iau parte la redactarea ei, dacă nu sunt personalități de elită în lumea literelor, sunt însă spirite neastâmpărate, calde îndrăgostite de Oltenia ca N. Ploșor, Preda Savu, Ovid Feraru, F. Bossun, Sergiu Cristian, etc.

DETUNATA.

MUNCITORUL ROMÂN.

Indreptată către muncitori, această revistă condusă de Pan. M. Vizirescu are colaborări din cele mai prețioase ca Arh. I. D. Enescu, Pan. M. Vizirescu, Petru P. Ionescu, Avocat Ștefan S. Petrescu, Horia Nițulescu, D. I. Cucu, Ovid Caledoniu, etc., limpezind probleme de interes general, revista „Muncitorul Român“ contribuie prin fiecare număr la întărirea unei conștiințe masive naționale ale cărei temelii sunt muncitorii.

Pentru această revistă a moșilor însemnăm cuvinte de prețuire. Ion Popa Zlatna și V. Copilu-Cheatra, duc un steag de luptă. Prin felul cum s'a încadrat în ritmul vremii, prin contribuția de fiecare număr la păstrarea unui foc aprins pe vatra așteptărilor, „Detunata“ este o revistă care ne vorbește, ca un tulpnic, seara, pe munte, când răsar stelele și se întâlnesc cu duhurile pământului neodihnite.

